

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra biblických věd

Magdaléna Hovancová

**Ježiš v recepcii súčasných židovských
teológov Davida Flussera, Gezu Vermesa
a Pinchasa Lapide**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: doc. PhDr. Mireia Ryšková, Th.D.

Praha 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem „Ježiš v recepcii současných židovských teologů Davida Flussera, Gezu Vermesa a Pinchasa Lapide“ napsala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů a literatury a že jsem ji nevyužila k získání jiného nebo stejného titulu.

Souhlasím s tím, aby práce byla zveřejněna pro účely výzkumu a soukromého studia.

V Praze dne 27.04.2011

Magdaléna Hovancová

Obsah

1. Úvod.....	4
2. Stručný náčrt vývoja vzťahov medzi židovstvom a kresťanstvom od doby Ježiša Nazaretského až po súčasnosť.....	5
3. Geza Vermes, David Flusser, Pinchas Lapide: stručná biografia.....	10
4. Udalosti narodenia a detstva Ježiša z Nazareta.....	11
4.1 Ježišov rodokmeň	11
4.2 Nepoškvrnené počatie Ježiša	14
4.3 Pomenovanie nazaretského dieťaťa	17
4.4 Príbuzenstvo Ježiša Nazaretského	18
5. Udalosti umučenia a zmŕtvychvstania Ježiša z Nazareta	20
5.1 Zrada Ježiša a Judáš	21
5.2 Ježišovo zatknutie a súdny proces	23
5.3 Ježišovo zmŕtvychvstanie	26
6. Kresťanský pohľad na udalosti narodenia a smrti Ježiša	29
6.1 Ježišov rodokmeň	29
6.2 Panenstvo Márie	30
6.3 Veľkonočné udalosti	31
7. Záver	34
Zoznam literatúry	36
Anotácia.....	38

1. Úvod

V aktívnom praktikovaní vlastnej viery sa neraz stretávame s rôznymi výčitkami, dezinterpretáciami a skreslenými pohľadmi iných. Nie je to na škodu veci, pretože niekedy aj zdanlivo veľmi naivné či provokatívne otázky dokážu primäť k premýšľaniu. V poslednom čase sa veľmi veľa hovorí o ekumenizme a o vzťahu medzi kresťanstvom a židovstvom. To bolo podnetom pre výber témy tejto bakalárskej práce. Jej cieľom je nahliadnutie do exegézy židovských teológov, konkrétne Gezu Vermesa, Pinchasa Lapide a Davida Flussera, a pokus o nájdenie jej významu pre kresťanskú exegézu, rovnako ako aj stručný popis zhôd a rozdielov v interpretácii evanjelií. Výber týchto troch židovských exegetov nebol náhodný. Všetci sú svojou biografiou spojení so stredoevropským priestorom a navyše dvaja z nich majú skúsenosť konverzie a tým aj možnosť pohľadu z oboch strán, teda sú veľmi dobre sžitý ako s kresťanskou tak aj so židovskou tradíciou. Väčšie obtiaže nastali pri výbere konkrétnych biblických príbehov. Z pôvodného zámeru, venovať sa okrem udalostí okolo narodenia a smrti Ježiša Nazaretského aj udalostiam jeho verejného pôsobenia, bolo nakoniec upustené, pretože by to presiahlo rámec takejto práce i možností samotnej autorky. Navyše je známe, že najviac rozdielov v recepcii Ježiša sa dotýka práve začiatku a konca jeho života.

Samotná práca je rozdelená do troch hlavných kapitol (Udalosti narodenia a detstva Ježiša z Nazareta, Udalosti umučenia a zmŕtvychvstania Ježiša z Nazareta, Kresťanský pohľad na udalosti narodenia a smrti Ježiša), ktorým predchádza stručný náčrt vývoja vzťahov medzi židovstvom a kresťanstvom, ako uvedenie do danej problematiky na základe historického kontextu. Zaradenie kapitoly s biografickými údajmi židovských exegetov má slúžiť k ozrejmieniu ich výberu.

Hlavnou metódou je popis vybraných problematik, čerpaný hlavne z diel menovaných židovských exegetov. V druhej časti je uvedený kresťanský pohľad a v závere je urobená stručná komparácia oboch prístupov.

Nakoľko je v tejto práci používaná nemecky písaná literatúra, je v poznámkach uvádzané aj znenie originálneho textu, aby sa predišlo prípadným posunom významu pôvodného textu pri preklade.

2. Stručný náčrt vývoja vzťahov medzi židovstvom a kresťanstvom od doby Ježiša Nazaretského až po súčasnosť

„My všetci v božích príbytkoch, ktoré nosia dávidovskú hviezdu alebo kríž, nevieme o prvých a posledných veciach dohromady nič. Veríme skalopevným presvedčením srdca, ale logicky nemôže nikto z nás dokázať fundamenty svojho náboženstva. Toto by nás malo viesť k pokore, ktorá by mala charakterizovať každý opravdivý rozhovor o viere. Ozajstný dialóg musí spočívať na plnej úprimnosti, ktorá nevytvára žiadne umelé spoločenstvo, ako nás varoval Martin Buber, ale to všetko, čo nám leží na srdci, jasne vysvetľuje a vykladá.“¹ Týmto výrokom upozorňuje Pinchas Lapide nielen na dôležitosť skúmania vzťahu medzi židovským a kresťanským náboženstvom, ale aj na spôsob, ako by sa to malo diať. Vzťah medzi týmito náboženstvami bol od začiatku zložitý, prechádzal rôznymi etapami, od vzájomnej nevraživosti až po takmer křčovité hľadanie spoločných znakov. Paradoxné na tom je, že príčinou sporov je recepcia osoby Ježiša Nazaretského. Toho Ježiša, ktorý hlásal príchod Božieho kráľovstva pre všetkých bez rozdielu, sám Žid, od ktorého sa datujú počiatky kresťanstva.

Ježiš bol po svojom verejnom účinkovaní ukrižovaný na základe zákonov rímskeho práva. Podľa kresťanskej tradície vstal z mŕtvych a vstúpil do neba. Z jeho apoštolov sa stali horliví kazatelia a v priebehu niekoľkých desaťročí vznikla prvotná cirkev. „V kontextu řeckého jazyka a myšlení se postupně vyvinula i křesťanská nauka, podle níž byl Ježiš zároveň člověkem a zároveň vtěleným Bohem. Jeho smrt nebyla výsměchem osudu, ale dobrovolnou obětí, kterou vykoupil hříchy každého člověka. Ve svém zmrtvýchvstání otevřel národům cestu k věčnému životu a k plnému společenství s Bohem.“² V počiatkoch formovania kresťanstva boli rozdiely medzi obidvoma náboženstvami málo postrehnuteľné. Židovstvo v tom čase prechádzalo zložitým historickým obdobím, sprevádzaným zničením druhého chrámu a potlačením Bar Kochbovho povstania, kedy sa snažilo o udržanie vlastnej identity. Kresťanská cirkev v tomto období „se jako samostatný fenomén vytvářela postupným vymaňováním se

1 LAPIDE Pinchas, LUZ Ulrich: Der Jude Jesus. Thesen eines Juden, Antworten eines Christen, Düsseldorf und Zürich: Patmos Verlag GmbH & Co. KG, Benziger Verlag, 2000, 7-8.

Originálny text: „Wir alle, in Gotteshäusern, die den Davidstern oder das Kreuz tragen, wissen von den ersten und den letzten Dingen so gut wie nichts. Wir glauben, mit der felsenfesten Überzeugung des Herzens, aber logisch beweisen kann keiner von uns die Fundamente seiner Religion. Dies sollte uns allen die nötige Demut einflößen, die jedes echte Glaubengespräch charakterisieren sollte. Ein echter Dialog muß auf voller Ehrlichkeit beruhen, die keine künstliche Gemeinsamkeit erschwandelt, wie Martin Buber uns warnte, sondern die alles, was uns auf den Herzen liegt, klarstellt und erörtert.“

2 DREXLEROVÁ Alžběta: Já a Ty. O křesťanství, židovství a jejich vzájemných vztazích, Praha: Společnost křesťanů a Židů, 2007, 12.

z židovství, vymezováním se proti němu nebo vyloučením se z něho. [...] V důsledku toho je jasné, že přes veškeré důležité vlivy okolního světa to bylo především židovství, jež vytvářelo vlastní podklad, na němž křesťanství vyrostlo.“³ Ježíšovi následovníci z radov židovstva boli veľmi skoro konfrontovaní so skutočnosťou, že ich učenie oslovuje mnohých pohanov. Cirkev sa vytvárala nielen zo židokresťanov, ale aj z pohanokresťanov. „Židé, kteří uvěřili v Ježíše jako Mesiáše, žili ve vědomí kontinuity dějin spásy a svého vlastního vyvolení, jestliže přijali křest na odpuštění hříchů, tak na odpuštění hříchů proti vůli Boží zjevené v Zákone, tedy na odpuštění odpadu od Zákona, od smlouvy, kterou Bůh se svým lidem uzavřel. Pohanokřesťané se museli především vymezit vůči svému pohanskému okolí, tj. především vůči modloslužbě, což byl hlavní hřích pohanů z hlediska nové víry. I pohané, kteří se obrátili ke křesťanství, se cítili součástí Božího vyvolení, jehož reprezentantem byl židovský národ.“⁴ V 2. storočí začínajú prevažovať následovníci Krista z radov pohanstva. Zároveň začína diskusia medzi vzdelanými helénistickými kruhmi o pojatí židovstva a pokusy o výklad historických udalostí spojených s osudom Židov. Tu sa prvýkrát objavujú úvahy o zavrnutí Židov samotným Bohom. Vznikajú spisy Justina a Melita zo Sard, vytvára sa teória substitučného modelu vzťahu cirkvi k židovstvu, kde Židia sú definovaní ako „starý Izrael“ a cirkev ako „nový Izrael“. Z tohto obdobia pochádza aj osudový výrok Melita o tom, že Židia nesú vinu na Ježíšovej smrti, že sa dopustili bohovraždy. „Jeho věty se stávají všeobecným vyjádřením vztahu křesťanství k židovství i v pozdějších dobách, kdy církev nabývá mocenské převahy nad židovstvím – tedy kontextu v naprosto odlišném od okolností jejich vzniku.“⁵ V roku 380 sa kresťanstvo stalo oficiálnym náboženstvom Rímskej ríše, ale aj napriek tomu je badať istú neistotu a potrebu vymedziť sa a upevniť vlastnú identitu nielen voči židovstvu, ale aj voči pohanstvu či iným náboženským skupinám. Významnú rolu v období 3. a 4. storočia zohráva učenie Augustina z Hippo a Jána Zlatoústeho. Na jednej strane ide o ochranu základných práv Židov, hlavne o chranu ich života a majetku, ale na strane druhej sa im dáva pocítiť, že sú zavrženiahodným národom. Potreba silnejšieho vymedzenia sa bola aj na židovskej strane. Jej príkladom je hlavne spis Toledot Ješua a polemiky v Talmude.

Obdobie stredoveku je poznačené mnohými udalosťami, ktoré majú vplyv do dnešných dní. Začína diskusiou o konverziách, pokračuje križiackými výpravami, cez obdobie moru, budovania ghet až po rasovú diskrimináciu. Niels-Peter Moritzen vidí práve

---

3 RYŠKOVÁ Mireia: Doba Ježíše Nazaretského. Historicko-teologický úvod do Nového zákona, Praha: Karolinum, 2008, 330.

4 RYŠKOVÁ: op.cit., 330-331.

5 DREXLEROVÁ: op.cit., 29.

obdobie stredoveku ako najproblematickejšie, čo sa týka vzťahu medzi židmi a kresťanmi. Problematickými sú z jeho pohľadu hlavne akcie kristianizácie Židov, činnosť inkvizície pri hľadaní tajnej židovskej praxe medzi novokresťanmi a formy misionárskych snáh, ktoré mali v sebe prvky diskriminácie. Tieto skutočnosti sú pevne zakotvené v pamäti židovského národa. Existujú náboženské pamätne dni vyhnania zo Španielska a masakier krížových výprav a každý, kto sa zaoberá svojou židovskou identitou činí to na základe aj týchto dejín židovského ľudu.⁶ Na druhej strane však existujú dokumenty cirkevných autorít, ktoré násilie rázne odsudzujú. Najznámejším je prehlásenie Sicut Judaeis⁷ a mnohé iné výnosy pápežov, ktoré sprevádzalo kresťanstvo celé storočia. Ale aj napriek tomu existuje medzi ľuďmi nepriateľstvo, nepochopenie a strach z inakosti.

Po zložitom období stredoveku prichádza protestantizmus, ktorý „prolomil monopolní jednotu středověké společnosti, která nyní musela čelit vlastní členitosti. Skončila tím doba, kdy byli Židé pokládáni za jedinou nekonformní skupinu společnosti. Snahy reformátorů, které byly později novým způsobem převzaty v době osvícenství, pomohly společnosti otevřít se myšlenkám náboženské tolerance, svobody svědomí a oddělení církve od státu.“⁸ Na strane židovskej elity vstupujú na scénu osobnosti ako Moses Mendelssohn, hnutie Haskala⁹, kladie sa veľký dôraz na vzdelávanie. Židia získavajú rovnoprávne postavenie v spoločnosti, s ktorým však rastie podoba sekulárneho resp. osvietenského antisemitizmu, ktorý prerastie do rasovej podoby. Už nejde o dosiahnutie pokresťančenia Židov, ale o ich potlačenie a neskôr likvidáciu na základe príslušnosti k rase. Ich náboženská identita sa dostáva do pozadia. V druhej polovici 19. storočia a na začiatku 20. storočia sa formuje sionistické hnutie Theodora Hertzla, ktoré usiluje o vytvorenie samostatného židovského štátu; objavujú sa Protokoly siónskych mudrcov, ktoré vykresľujú Židov ako svetových spiklencov. Tento vývoj ústi v šoa, v jednej z najsmutnejších kapitol európskych dejín.

„Spoluodpovednosť dlouhé historie křesťanského antijudaismu na tom, že nacistická persekuce Židů byla v tolika zemích Evropy víceméně mlčky přijata, je dnes všeobecně přijímanou skutečností. Důležité je však i vědomí, že církve samotná, přestože přispěla ke vzniku protižidovského klimatu, nikdy neusilovala o vyhlazení židovského

---

6 Porov. MORITZEN Niels-Peter: Die Judenmission als Problem im Verhältnis zwischen Christen und Juden, in: KRAUS Wolfgang (ed.): Christen und Juden: Perspektiven einer Annäherung, Gütersloher Verl.-Haus, 1997, 89-93.

7 Jedná sa o pápežskú bulu z roku 1146, ktorú vydal Eugen III. na ochranu Židov.

8 DREXLEROVÁ: op.cit., 37.

9 Haskala je židovské osvietenské hnutie, ktoré pôsobilo hlavne v rokoch 1770-1880; svoj pôvod odvodzuje od berlínskeho mestského židovského obyvateľstva.

obyvatelstva.“¹⁰ Druhá svetová vojna a hlavne udalosti šoa prispeli k zmene kresťansko-židovských vzťahov. Aj keď bezprostredne po skončení vojny nastáva obdobie mlčania obidvoch strán ako dôsledok otrasu z udalostí, postupne sa objavujú prvé teologické pokusy uchopenia a spracovania tejto skutočnosti. Objavuje sa dokument Desat' článkov zo Seelisbergu od členov Medzinárodnej rady kresťanov a Židov, veľký význam má deklarácia 2. vatikánskeho koncilu *Nostra Aetate*, založenie Komisie pre náboženské vzťahy katolíckej cirkvi so Židmi a newyorské Medzinárodné sympozium o holocauste. V deklarácii *Nostra Aetate* sa k tejto problematike vyjadruje nasledovne: „Církev nemůže zapomenout, že obdržela zjevení Starého zákona prostřednictvím národa, s kterým Bůh ve svém nevyslovném milosrdenství uzavřel starou smlouvu. [...] Protože tedy mají křesťané a Židé tak velké společné dědictví, chce tento posvátný sněm podpořit a doporučit vzájemné poznávání a úctu. Toho lze dosáhnout především biblickými a teologickými studii a bratrskými rozhovory. [...] Církev, která zavrhuje veškeré pronásledování, ať jde o kohokoli, protože má na paměti společné dědictví se Židy a je vedena nikoli politickými pohnutkami, nýbrž náboženskou evangelijní láskou, želí nenávisti, pronásledování a projevů antisemitismu, jimiž se kdykoli a kdokoli obrátil proti Židům.“¹¹

Tento dokument prispel výrazným spôsobom k dialógu. Preto je možné venovať sa aj takým otázkam a diskusiám aké nastolil Elie Wiesel, keď povedal, že každý premýšľajúci kresťan vie, že v Osvienčime nezomrel židovský ľud, ale kresťanstvo. Na čo Rolf Rendtorff reaguje poznámkou, že kresťanstvo sa chápe ako posolstvo lásky, lásky Boha k všetkým ľuďom a lásky ľudí medzi sebou navzájom; posolstvo milosti, ktorá sa nám dáva, a z ktorej žijeme. Pýta sa, ako je možné, že z takto chápaného kresťanstva môže vyrásť nepriateľstvo voči inej skupine ľudí a či takéto kresťanstvo nie je v rozpore so sebou samým. Čoraz častejšie je počuť hlasy, ktoré hovoria o „chybnom začiatku“ kresťanov a Židov ako napr. Krister Stendahl. Jeho ústrednou otázkou je, či to všetko, čo sa stalo pri prerušení vzťahov medzi kresťanstvom a židovstvom skutočne bolo výslovnou vôľou Boha a či nejde skôr o to, aby sme pochopili, že spoločná cesta sa rozdelila nie v súlade s jeho vôľou, ale proti nej.¹² Rendtorff sa pokúsil o naznačenie riešenia celého problému: „Ak si nanovo uvedomíme naše korene v židovstve, a ak sa znova naučíme s vďakou užívať poklady biblie Izraela, nášho Starého zákona, bez potreby ich kresťansky

10 DREXLEROVÁ: op.cit., 44-45.

11 DRUHÝ Vatikánsky koncil: Deklarace o poměru církve k nekřesťanským náboženstvům *Nostra Aetate*, (z dňa 28. októbra 1965), in: Dokumenty II. Vatikánskeho koncilu, Kostelní Vydří: Karmelitánske nakladatelství, 2002, 553-554.

12 Porov.: RENDTORFF Rolf: Christen und Juden heute. Neue Einsichten und neue Aufgaben. Neukirchen-Vluyn: Neukirchener Verlag, 1998, 112-131.

reinterpretovať či ich židovstvu celkom vziať, potom sa môžeme tiež oslobodiť od všetkého nahromadeného teologického, spoločenského a politického antijudaizmu, ktorý zaťažuje nielen náš vzťah k židovstvu, ale prekáža aj nám samotným pri spoznávaní a formulovaní vlastnej identity. Naša identita sa nezdôvodní v tom, že sa postavíme na miesto Izraela. Preto sa musíme vzdať predstavy, že cirkev je 'novým Izraelom', lebo takéto privlastnenie by sa rovnalo pokusu vyvlastnenia Izraela. Biblický Izrael našiel svoje kontinuálne pokračovanie v židovskom národe a je jedno, v akých politických a spoločenských výrazových formách sa predstavuje. Cirkev nestojí v tejto bezprostrednej kontinuite s biblickým Izraelom, ale predstavuje niečo nové. To ako by sme to nové mohli formulovať, bez toho aby sme sa dotkli práv Izraela, je otázkou, na ktorú nás ešte čaká odpoveď.¹³

---

13 RENDTORFF Rolf: Christen und Juden heute. Neue Einsichten und neue Aufgaben. Neukirchen-Vluyn, Neukirchener Verlag, 1998, 40.

Originálny text: „Wenn wir uns unserer Wurzeln im Judentum wieder bewußt werden und wenn wir wieder lernen, dankbar die Schätze der Bibel Israels, unseres Alten Testaments zu gebrauchen, ohne das Bedürfnis, sie christlich umzuinterpretieren oder gar dem Judentum wegzunehmen, dann können wir uns auch von all dem angestaubten theologischen, gesellschaftlichen und politischen Antijudaismus befreien, der nicht nur unser Verhältnis zum Judentum belastet, sondern der uns auch selbst daran hindert, unsere eigene Identität zu erkennen und zu formulieren. Unsere Identität ist nicht darin begründet, daß wir uns an die Stelle Israels setzen. Deshalb müssen wir die Vorstellung aufgeben, daß die Kirche das 'neue Israel' sei. Denn, um es noch einmal zu sagen, eine solche Aneignung käme dem Versuch einer Enteignung Israels gleich. Das biblische Israel hat seine kontinuierliche Fortsetzung im jüdischen Volk gefunden, in welchen politischen und gesellschaftlichen Erscheinungsformen es sich auch immer darstellen mag. Die Kirche steht nicht in dieser unmittelbaren Kontinuität mit dem biblischen Israel, sondern sie stellt etwas Neues dar. Wie wir dieses Neue formulieren können, ohne Israels Rechte anzutasten, das ist eine Frage, deren Beantwortung noch vor uns liegt.“

3. Geza Vermes, David Flusser, Pinchas Lapide: stručná biografia

Geza Vermes sa narodil v roku 1924 v maďarskom meste Makó. Pochádza zo židovskej rodiny. Jeho rodičia konvertovali ku katolicizmu, keď mal sedem rokov. Otec a matka prišli počas nacizmu o život. Po skončení vojny študoval Vermes teológiu a následne bol vysvätený za kňaza. Neskôr študoval ešte orientalistiku a jazyky v Budapešti a v belgickom Louvain. V roku 1953 obdržal doktorát teológie s dizertáciou o zvitkoch od Mŕtveho mora a zároveň patrí k prvým vedcom, ktorí sa týmito zvitkami zaoberali. Rok 1957 je pre Vermesa prelomovým; definitívne sa vracia k svojej židovskej identite. V rokoch 1957-1981 pôsobil na University of Newcastle a Oxford. Od roku 1991 je vedúcim na Forum for Qumran Research, Oxford Centre for Hebrew and Jewish Studies.

David Flusser (1917-2000) je významným židovským religionistom, bádateľom palestínskej a rabínskej tradície židovstva, znalcom problematiky zvitkov od Mŕtveho mora a Nového Zákona. Narodil sa vo Viedni v asimilovanej židovskej rodine, vyrastal v českom meste Příbram, štúdium klasickej filológie absolvoval v Prahe. V priebehu pražského štúdia nadviazal kontakty s kresťanstvom a začal sa mu systematicky venovať. Toto obdobie ho priviedlo na cestu k ortodoxnému židovstvu. Československo musel dvakrát opustiť. V roku 1939 odchádza pred nacistickou okupáciou do Palestíny a v roku 1950 kvôli zvoli komunistického systému. V roku 1962 sa stáva profesorom na univerzite v Jeruzaléme. Je priekopníkom kritickej práce s dobovou kresťanskou a židovskou literatúrou, založil Jeruzalémsku školu synoptických štúdií. Stal sa členom Izraelskej akadémie vied a je nositeľom ceny štátu Izrael.

Pinchas Lapide (1922-1997) patrí k najznámejším osobnostiam židovsko-kresťanského dialógu. Je židovským religionistom a znalcom Nového Zákona. Narodil sa vo Viedni. Po pripojení Rakúska k nacistickému Nemecku v roku 1938 sa dostal do koncentračného tábora, z ktorého sa mu podarilo uniknúť. Cez Československo a Poľsko sa dostal do Veľkej Británie, odkiaľ v roku 1940 sa dostal loďou do Palestíny. V rokoch 1951-1969 pracoval ako diplomat a ako vedúci tlačového úradu izraelskej vlády. 1956-1958 bol izraelským konzulom v talianskom Miláne. Študoval judaistiku, promoval na univerzite vo Frankfurte nad Mohanom, v rokoch 1972-1975 pôsobil na univerzite Bar-Ilan v meste Ramat Gan blízko Tel Avivu. Od polovice 70-tych rokov 20. storočia žil v Nemecku, kde v roku 1993 obdržal Veľký spolkový kríž za zásluhy.

4. Udalosti narodenia a detstva Ježiša z Nazareta

Kresťanská tradícia čerpá informácie o narodení a detstve Ježiša Nazaretského hlavne z evanjelia podľa Matúša (prvá a druhá kapitola) a podľa Lukáša (druhá kapitola a záver tretej kapitoly, kde sa píše o jeho pôvode). Marek a Ján sa sústreďujú hlavne na verejné pôsobenie Ježiša. Texty prvých dvoch menovaných evanjelistov sú podkladom recepcie židovských teológov. V nasledujúcich podkapitolách bude bližšie rozobraná rodokmeňová problematika, skutočnosť panenstva Ježišovej matky, Jozefovo otcovstvo a problematika príbuzenstva Ježiša Nazaretského.

4.1 Ježišov rodokmeň

Pôvodom a narodením Ježiša Nazaretského sa podrobne zaoberá Geza Vermes vo svojej knihe *Ježišovo narodení: historie a legenda*.¹⁴ K analýze týchto udalostí pristupuje systematicky a všíma si viacero rovín. Pre neho je zaujímavá tá skutočnosť, že ani najstaršie ani najmladšie evanjelium (Marek a Ján) nevenujú tejto téme pozornosť. Matúš a Lukáš sa pri popisovaní narodenia Ježiša zhodujú iba pri menách hlavných osôb, mieste a čase narodenia ako aj mieste neskoršieho bydliska. Okrem toho ešte obidvaja evanjelisti podávajú správu o neobyčajnom tehotenstve Márie, hoci každý svojím spôsobom. Nezhody sú vo výpočte predkov, v pôvodnom mieste domova (Lukáš uvádza Nazaret v Galilei, podľa Matúša je to pravdepodobne Betlehem v Judei), o neobyčajnom počatí sa v Lukášovom evanjeliu dozvedá iba Mária, v Matúšovom iba Jozef. Len Matúš podáva správu o hviezde, návšteve mudrcov, Herodesovom hroznom zásahu, úteku rodiny do Egypta a následnej voľbe mesta Nazaret ako miesta trvalého pobytu. Svoju významnú rolu zohráva aj päť odkazov na Starý zákon, ktoré majú dosvedčiť naplnenie prorociev. Úlohou exegézy je podľa Vermesa „porozumieť pôvodu, účelu a významu náboženských predstáv souvisejících s narozením Ježíše, židovského dítěte, které bylo nejprve prohlášeno za mesiáše Izraele, potom za syna Božího, než postoupil ještě výše a byl uctíván jako Bůh Syn, druhá osoba nejsvětější Trojice.“¹⁵

Pre každú významnú historickú osobnosť je veľmi dôležité, aby jej pôvod a legitímnosť boli potvrdené a dokumentované rodokmeňom. Tejto skutočnosti sú si

---

14 V tejto časti sú spracované informácie z nemeckého vydania Vermesovej monografie „Die Geburt Jesu. Geschichte und Legende“. Citácie sú prevzaté z českého prekladu.

15 VERMES Geza: *Ježišovo narodení. Historie a legenda*, Praha – Litomyšl: Paseka, 2009, 28.

vedomí aj autori evanjelií. Keďže vychádzajú zo židovskej tradície, je pre nich známe, že biblické rodokmene majú trojaký význam: môžu byť skrátenou verziou dejín, právnou legitimitou kráľov a kňazov. Pre kráľa bol neodmysliteľný dávidovský pôvod, pre židovského kňaza pôvod z kmeňa Lévi. Biblické rodokmene sledujú spravidla otcovskú líniu. Čo sa týka pôvodu Ježiša, existujú dva rodokmene (Mt 1, 1-17 a Lk 3, 23-38). Vermes konštatuje, že Matúš v tomto prípade vedome imituje Starý Zákon, konkrétne knihu Genesis. Čitateľ jeho evanjelia je v Ježišovom rodokmeni konfrontovaný s dvoma kľúčovými postavami židovských dejín: s Abrahámom, praotcom Bohom vyvoleného Izraela a s Dávidom, zakladateľom židovskej kráľovskej dynastie, z ktorej má vzísť mesiáš. Ježiš je hneď od začiatku označovaný ako syn Abraháma a syn Dávida, pričom dôraz je kladený hlavne na druhý titul. Zvláštnosťou je uvedenie štyroch ženských mien a piatym je meno Mária, čo je v tomto prípade výnimkou zo židovskej praxe. Odhliadnúc od matky Ježiša, ktorá má v tomto prípade iné postavenie, ostané štyri mená spája jedna zaujímavosť. Všetky tieto ženy, buď samotné alebo ich manželia, pochádzajú z nežidovského rodu. Vermes predpokladá, že je to hlavne kvôli tomu, aby sa podčiarklo, že „Ježiš, syn Abrahamův, byl Žid, jeho vzdálení příuzní patřili k Nežidům, alespoň pokud jde o ženy, a že v důsledku toho měl zájem rovněž o Nežidy.“¹⁶

V Matúšovom rodokmeni si Vermes všíma ďalšej zaujímavosti. V celom texte sa uvádza aktívne sloveso „splodil“, táto línia je porušená, keď autor menuje Máriu a uvádza pasívum „je splodený“. „Evangelista chce nepochybné predať poselství. Má v úmyslu vyvarovať se výrazu, který by naznačoval, že Ježiš byl normální Josefovo dítě, a to v rodokmenu, jehož účelem je prokázat, že Ježiš pochází z Davida skrze Josefa. [...] Není výslovně uvedeno, že Josef, Mariin manžel, Ježiše nezplodil, není nám však ani řečeno, kdo to učinil. Jinak řečeno, je zde kradmo předjímana myšlenka o zrození z panny, jež bude rozvíjena o několik veršů dále.“¹⁷ Vermes v tomto kontexte spomína grécke manuskripty a staré latinské preklady, ktoré v prípade plodenia používajú aktívum a priamo hovoria, že Jozef splodil Ježiša, ktorý bol nazývaný Kristus.¹⁸ A aby doplnil obraz aj semitskými dôkazmi, uvádza citát z Codex Syrus Sinaiticus, ktorý hovorí, že Jozef, s ktorým bola zasnúbená panna Mária, splodil Ježiša.

Rodokmeň Ježiša, ktorý uvádza Lukáš, je o niečo dlhší. V evanjeliu je uvedený až po udalostiach krstu a odvíja sa od Ježiša k Adamovi, teda v opačnej línii ako u Matúša.

16 VERMES: Ježišovo narození, 36.

17 VERMES: Ježišovo narození, 38.

18 Vermes sa odvoláva na text „The Dialogues of Anthanasius and Zaccheus and of Timotheus and Aquila“ z roku 1898, ktorý vydal v Oxforde F.C. Conybeare.

Nie je tam uvedené žiadne ženské meno, dokonca ani meno matky. Vermes si všíma, že aj v tomto prípade je predznačená udalosť Máriinho panenstva a to tým, že text uvádza predpoklad Jozefovho otcovstva. Kráľovský pôvod nie je obzvlášť akcentovaný, Dávid je jedným z mien. Zaujímavosťou je, že rodokmeň nepokračuje Šalamúnom, ale Natanom, ktorého potomkovia nededia trón. Vermes predpokladá, že „oslabený dôraz na davidovský rod môže naznačovať, že pro Lukáše je Ježiš viac než dedič kráľovskej hodnosti. Již předtím ho nazval 'synem Nejvyššího' (L 1, 32)“¹⁹

David Flusser sa taktiež zaoberá témou Ježišovho pôvodu.²⁰ V židovskej tradícii je jasné, že očakávaný mesiáš bude z dávidovského rodu. Podľa obidvoch evanjelijných rodokmeňoch Ježiš naozaj pochádza z tejto línie a jeho pôvod je odvodzovaný cez Jozefa. „Nejpozoruhodnější je to, že se oba Josefovi rodokmeny nacházejí v těch evangeliích (Mt a L), která vyprávějí příběh o narození z panny. Zdá se, že ani jeden z evangelistů necítil napětí mezi Ježíšovým davidovským původem z otcovi strany a jeho početím bez lidského otce. Všimněme si dále, že oba rodokmeny se shodují jen v úseku od Abrahama k Davidovi. Vnitřní rozpory obou seznamů i jejich značné rozdíly působí dojmem, jako by šlo o ad hoc vytvořené rodokmeny, které měly prokázat davidovský původ.“²¹ Flusser hovorí o tom, že následné legitimovanie očakavaného mesiáša a to akéhokoľvek ako syna Dávida, by bolo pochopiteľným aktom jeho následovníkov. Istú paralelu vidí v prípade Bar Kochby, ktorý bol taktiež následne legitimovaný prostredníctvom svojho pôvodu. Aj keby sa v Ježišovej rodine skutočne tradoval dávidovský pôvod, to nemohlo mať podľa Flussera žiadny vplyv na Ježišovo sebavedomie. „Navíc – a to je třeba zopakovat – i když v 1. století byli tací, kdo mohli vystopovat svůj původ až k Davidovi, nemůžeme s jistotou tvrdit, že Ježiš sám patřil k davidovské linii.“²²

Aby sa tu neopakovali podobné informácie o Ježišovom rodokmeni aj z pera Pinchasa Lapide, bolo by namieste zahrnúť do popisu iný uhol pohľadu. „Vo všetkých svojich činoch a názoroch bol Ježiš Židom. [...] Bol najžidovskejším zo všetkých Židov; dokonca židovskejší ako veľký učiteľ Hillel.“²³ Tento výrok židovského historika Josepha Klausnera Lapide nielen cituje, ale sa s ním plne stotožňuje; dokonca obzvlášť podčiarkuje

---

19 VERMES: Ježišovo narození, 46.

20 FLUSSER David: Jesus, Reinbeck bei Hamburg: Rowohlt, 1968. Informácie sú čerpané z tohto nemeckého vydania, avšak citáty sú prevzaté z českého prekladu.

21 FLUSSER David: Ježiš, Praha: Oikoymenh, 2002, 24.

22 FLUSSER: op. cit., 25.

23 LAPIDE Pinchas: Ist das nicht Josephs Sohn? Jesus im heutigen Judentum, Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus Gerd Mohn, 1983, 15.

Originálny text: „In allen seinen Handlungen und Ansichten war Jesus ein Jude. [...] Jesus war der jüdischste aller Juden; jüdischer sogar als der große Lehrer Hillel.“

Ježišov židovský charakter tým, že vyzdvihuje jeho verné plnenie všetkých príkazov ako sa patrí na zbožného Izraelitu, jeho videnie Hospodina ako nebeského Otca, jeho súcit s chudobnými a skrachovalými, jeho lásku ku kajúcnikom.²⁴ Lapide vidí v pôvode Ježiša, ako bol neskôr interpretovaný, dosť závažný zadrhel. Kresťanská tradícia hovorí o Ježišovom božskom pôvode. „Zbožštenie nejakého človeka bolo pre všetkých rabínov najvyšším škandalom modloslužobného kultu, ktoré vyvracalo zjavenie na Sinaji. [...] Velebenie Krista paulinistami muselo nevyhnutne viesť k zatracovaniu Ježiša v rozprávaní židovskej ľudovej literatúry, ktorá pod titulom 'Toldoth Jeschu' sa snažila evanjelijný krasopis karikurovať v škaredom pamflete. [...] Medzi týmito obidvoma protikladnými židovskými obrazmi Ježiša stojí skutočný, historický rabbi z Nazareta [...] a jeho pevné zakorenenie v židovstve – lebo podľa rabínského práva je každý syn židovskej ženy Židom.“²⁵

4.2 Nepoškrvené počatie Ježiša

Čo sa týka samotného narodenia, Matúš a Lukáš sú v dôležitých popisoch jednotní.²⁶ Duch svätý hrá významnú, aj keď nie explicitne vysvetlenú, rolu a zapríčini nepoškrvené počatie. Dogma panenského počatia má neodmysliteľné miesto v cirkevnom učení. „Toto dogma je založené výhradne na niekoľkých veršoch z evanjelií o Ježišovej detsťvi; zádna jiná část Nového Zákona, at' už jde o evanjelia či jiné knihy, se o něm nezmiňuje ani explicitně, a dokonce ani implicitně.“²⁷ Hoci takéto panenské počatie nemá paralelu v židovskej Biblii, ani v neskoršej židovskej antickej literatúre, príbehy o podivuhodnom narodení boli v antickom svete veľmi rozšírené. Súvisí to s vtedajším chápaním sveta a v neposlednom rade s úlokovitými znalosťami o ľudskom tele. Tajomstvo tehotenstva bolo spájané s náboženským rešpektom. V pohanskom svete závisela plodnosť od špeciálnych božstiev, v biblickom židovstve od Boha Izraela. „Podle

24 Porov. LAPIDE: Ist das nicht Josephs Sohn?, 15.

25 LAPIDE: Ist das nicht Josephs Sohn?, 86 – 87.

Originálny text: „Die Vergottung eines Menschen war ja für alle Rabbinen das eigentliche Skandalon aller Götzenkulte, die die Sinai-Offenbarung widerlegen sollte. [...] Die Verhimmelung Christi durch die Paulinisten mußte unvermeidlich zu einer Verteufelung Jesu im Sagengut der jüdischen Volksliteratur führen, die unter dem Titel 'Toldoth Jeschu' die evangelische Schönschrift in einer üblen Schmähschrift zu karikieren suchte. [...] Zwischen diesen beiden antithetischen jüdischen Jesusbildern steht der wahre, historische Rabbi von Nazaret [...] und es steht auch seine Verwurzelung im Judentum fest – denn nach rabbinischem Recht bleibt jeder Sohn einer Jüdin ein Jude.“

26 Aj v tejto kapitole sú informácie čerpané z knihy Gezu Vermesa Die Geburt Jesu.

27 VERMES: Ježišovo narození, 51.

barvitého jazyka hebrejské bible měl tento Bůh moc zavřít lůno nebo je otevřít. Když je zavřel, zůstala žena neplodná. Jestliže lůno otevřel, stala se plodnou. Stručně řečeno, v určitém smyslu bylo každé těhotenství pokládáno za zprostředkované Bohem, za Boží dar, ale poněkud větší než dary ostatní.²⁸ V samotnom Starom zákone je uvedených niekoľko príkladov neobyčajného narodenia, resp. počatia u žien, ktoré boli neplodné (Sára, Rebeka, Lea, Ráchel). Ide tu o ženy v staršom veku, ktoré mali manžela. Príbeh o Márii nezapadá do tohto vzoru. Mária je mladá a bez manžela.

Matúš a Lukáš označujú dieťa Márie výhradne ako Syna Božieho. Je známe, že už hebrejská Biblia ako aj zvitky od Mŕtveho mora používajú výraz „Synovia Boží“ a príležitostne obrazne odkazujú na Boha, ktorý „plodí“ ľudskú osobu. Medzi ľuďmi bol „za 'syna Božieho' označovaný každý, o němž se věřilo, že je určitým způsobem spojen s Bohem. Každý Izraelita se mohl pyšnit tím, že je 'syn Boží', a naopak zase mohl nazývat Boha svým otcem. Postupně bylo toto označení rovněž užíváno – stále výhradněji – pro ctěné Židy, zejména pro ty bohabojné, což vrcholilo králem Židů a nakonec mesiášem, nejbohabojnějším a mocným budoucím vládcem Izraele.“²⁹ Vermes poukazuje v tomto kontexte na skutočnosť, že židovský kráľ počas monarchie a po babylonskom zajatí očakávaný kráľovský mesiáš sú alegoricky popisovaní ako Bohom splodení a dokladá to citátom zo žalmov (Ž 2, 7),³⁰ zo zvitkov od Mŕtveho mora a aramejskej apokalypsy od Quamránu (4Q246, 2,1)³¹ Tvrdí, že experti sa jednomyselne zhodujú na tom, že „v judaizmu je tento výrok vždy užíván metaforicky; nikdy neoznačuje osobu, o níž se věří, že je současně člověkem a Bohem, lidskou bytostí, jež se určitým způsobem podílí na božské přirozenosti. V tomto ohledu, z monoteistického hlediska, se židovští obyvatelé Svaté země nacházeli v privilegovaném postavení, ve srovnání s oněmi Židy a pohany, kteří žili mimo Palestinu, v zemích prostoupených řeckořímskou náboženskou kulturou, plnou legend o zázračných, božsky způsobených narozeních héroů a význačných vůdců, minulých i soudobých.“³²

V antickej gréckej a latinskej literatúre vtedajšieho pohanského sveta sa nachádza množstvo poukázaní na nadpozemský pôvod historických osobností (napr. Julius Caesar, Platón, Alexander Veľký, cisár August). Vermes upozorňuje, že tieto legendy môžu byť nápomocné k rekonštrukcii spôsobu myslenia pohanov, ktorý mali autori evanjelií na

---

28 VERMES: Ježíšovo narození, 52.

29 VERMES: Ježíšovo narození, 57.

30 „Si můj syn. Dnes som ťa splodil.“

31 „Bude sa volat' synom Boha a budú ho volat' synom Najvyššieho.“

32 VERMES: Ježíšovo narození, 58.

zreteli, ale aj k pochopeniu, akým smerom sa uberali úvahy helenizovaných Židov, ktorí boli preniknutí klasickou kultúrou a náboženstvom. „Vezmeme-li v úvahu, že se řecké vyprávění o panenském početí nakonec šířilo v prostředí helénizovaných Židů a pohanů, je třeba předpokládat, že mu toto prostředí rozumělo tak, jak bylo zvyklé.“³³

Vermes vyslovuje hypotézu, že je v podstate jedno, čo konkrétne sa skrýva pod výpoveďami o zázračnom príchode na svet. Dôležitá je skutočnosť, že osoba, ktorá sa narodí, bude zvláštnym spôsobom spojená s Bohom. Vo svojej odbornej práci rozoberá Matúšov príbeh o počatí Ježiša (Mt 1, 18-25). U Matúša je hlavnou postavou Jozef. On je ten, ktorému sa zjaví anjel a kto sa musí rozhodnúť, či prijme Máriu. „Vskutku lze spolehlivě tvrdit, že v biblické ani pobiblické židovské tradici neexistuje žádný náznak, jenž by předjímal těhotenství bez mužského přispění. Jak již bylo poznamenáno, v judaismu nebylo panenské početí nikdy předpokládáno, dokonce ani v případě krále mesiáše. To, co následuje zde, je něco neočekávaného, překvapivého a do značné míry matoucího.“³⁴

Príbeh začína prekvapením Jozefa, že jeho snúbenica je v očakávaní. Vermes na tomto mieste vysvetľuje okolnosti zasnúbenia a rozvodu v židovskej právnej praxi. Vo vtedajšej židovskej spoločnosti boli dohody o sobáši bežnou záležitosťou. Zasnúbenie mladého dievčaťa bolo vecou otca alebo ďalšieho mužského príbuzného. Keď sa dohodli všetky záležitosti a potvrdili sa manželskou zmluvou mohla nasledovať svadba. Tá sa konala najneskôr do dvanástich mesiacov po zasnúbení. Židovské zasnúbenie bolo rovnako zaväzujúce ako samotná svadba. Zasnúbená žena, ktorá mala pomer s mužom, bola cudzoložnicou. Za takýchto okolností mohlo byť zasnúbenie zrušené verejne pred súdom alebo mohlo byť v tichosti anulované. „Podle Matoušova vyprávění si Josef před svatební slavností uvědomil, že Maria čeká dítě, a jelikož se ihned rozhodl zrušit přípravy na manželství, je zjevně vyličen jako muž, jenž se za ono těhotenství nepovažuje odpovědný.“³⁵ Táto skutočnosť je tak znepokojujúca, že podľa Vermesa je evanjelista nútený hneď podať vysvetlenie. Jozef sa vo svojom sne dozvie o okolnostiach Máriinho stavu a veľkom zásahu Boha. Jozef hneď ukončuje zasnúbenie a berie si Máriu za svoju manželku.

Flusser sa venuje miestu narodenia Ježiša a poukazuje na nezrovnalosti v evanjelijných údajoch. Tieto nezrovnalosti sa pokúša vysvetliť citátom z Jánovho

---

33 VERMES: Ježíšovo narození, 63.

34 VERMES: Ježíšovo narození, 66-67.

35 VERMES: Ježíšovo narození, 69.

evanjelia,³⁶ ktorým chce vysvetliť tú skutočnosť, že vo vtedajšej dobe legitímnosť mesiáša bola daná dvoma podmienkami a to pôvodom z rodu Dávida a narodením v meste Betlehem. Nakoniec svoje bádanie o Ježišom pôvode a detstve zhrňuje do niekoľkých údajov: Ježiš bol galilejským Židom, ktorý sa pravdepodobne narodil v Nazarete, kde žil asi tridsať rokov do svojho krstu, ktorý prijal od Jána Krstiteľa.³⁷

4.3 Pomenovanie nazaretského dieťaťa

Dôležitým detailom v Matúšovom príbehu je podľa Vermesa veta o pomenovaní dieťaťa. Jozefovi je uložené prostredníctvom anjela pomenovať chlapca „Ježiš“. Meno je vysvetlené ako „on vysvobodí svoj lid z jeho hriechů“ (Mt 1, 21) Hneď na to nadväzuje pripomenutie Izajášovho proroctva „Hle, dívka počne a porodí syna a dá mu jméno Immanuel (to je S námi Bůh)“, (Iz 7, 14). Vermes poukazuje na to, že „tento prorocký důkaz, jehož účelem je ohlašovat zázračné těhotenství či panenské početí, je platný za jedné podmínky: osvědčí se pouze tehdy, držíme-li se řecké verze Izajáše 7, 14 v Septuagintě, určené řeckým zvěstovatelům a podané tak, aby jí porozuměli řečtí čtenáři. Matoušovo evangelium se dochovalo v řečtině a jako takové bylo pochopitelně zamyšleno pro řecké posluchačstvo. Původní publikum, pro něž byla tradice vyprávění o Ježišově narození rozvíjena, však byli palenstinští Židé a jazyk, v němž byla nejprve šířena, byla buď aramejščina, nebo možná hebrejščina, nikoli řečtina. Kromě toho se rozumí samo sebou, že pro ony palestinské, většinou galilejské Židy byl text z Izajáše citován z hebrejské bible, a nikoli z řecké Septuaginty.“³⁸ Vermes rozvíja svoju teóriu poukázaním na problémy prekladov. Hovorí, že hebrejský text Izajáša nepoužíva slovo panna, *betulah*, ale slovo *'almah*, čo znamená mladá žena. Hebrejský Izajáš teda nehovorí nikde o tom, že sa jedná o pannu, alebo že počatie bude nejakým spôsobom zázračné. Vermes tvrdí, že „prorocké znamení hebrejského Izajáše 7,14 nespočívá v panenství matky, nýbrž ve významu jména, jež má dát svému synovi. Jméno 'Immanuel' naznačuje, že budoucí vládce, v souladu s dobrým znamením vyjádřeným v jeho jménu, 'Bůh s námi', přinese Boží ochranu obyvatelům Jeruzaléma, jenž byl v oné době ohrožován dvěma nepřátelskými králi obléhajícími město. Vezmeme-li toto vše v úvahu, musíme dojít

---

36 Druzí prohlašovali: „Je to Mesiáš!“ Jiní namítali: „Což přijde Mesiáš z Galileje? Neříká Písmo, že Mesiáš vzejde z potomstva Davidova a z Betléma, odkud byl David?“; Jn 7, 41-42.

37 Porov. FLUSSER: Jesus, 13-24.

38 VERMES: Ježišovo narodenie, 70-71.

k závěru, že semitské vyprávění spočívající v základu současného Matoušova řeckého znění nemohlo v žádném případě obsahovat predpověď panenského početí mesiáše.³⁹ Vermes tento posun v preklade vysvetľuje užitím gréckeho slova *parthenos* v Septuaginte. Toto slovo môže znamenať jednak panna, ale rovnako aj mladé dievča alebo nevydatá žena, ktorá nemusí byť nevyhnutne pannou. Vydavateľ evanjelia tento nepresný preklad prevzal. „Tento dar z nebe mu umožnil predložiť svým řecky mluvícím čtenářům Ježíšovo početí jako jedinečné a převyšující všechna ostatní starozákonní zázračná početí.“⁴⁰ Podľa Vermesa existuje nepochybný dôkaz o tom, že významná časť publika, ktorému bolo evanjelium adresované, tvorili Gréci, ktorí neovládali hebrejčinu. Dokladá to tým, že Matúš prikladá preklad mena Immanuel, ale v originálnom texte Izaijáša tento preklad nie je uvedený. Dôležitejším dôkazom je ale aj Septuaginta, v ktorej vysvetlenie významu mena rovnako chýba. Preto je Vermes presvedčený, že celý text príbehu je smerovaný na nežidovského čitateľa. Židovský čitateľ by vysvetlenia nepotreboval, aj keby sám žil v diaspore.

Flusser (v kontexte rodokmeňovej problematiky) dopĺňa krátku poznámku, týkajúcu sa Ježišovho mena. Tvrdí, že meno Ježiš je gréckou formou židovského mena Josua, ktoré vtedy patrilo k najrozšírenejším menám u antických Židov. U nich totiž na základe náboženskej úcty sa niektoré mená deťom nedávali, ako napríklad Šalamún, Áron, Mojžiš. Flusser sa domnieva, že meno Josua sa dávalo zástupne za meno Mojžiš.⁴¹

4.4 Príbuzenstvo Ježiša Nazaretského

Súčasná kresťanská a židovská tradícia má rôzny pohľad na rodinu Ježiša, presnejšie povedané na jeho súrodencov. Aj touto skutočnosťou sa Flusser zaoberá. Vôbec sa nepozastavuje nad tým, či Ježiš mal naozaj bratov a sestry. Pre neho je to daná skutočnosť. Hovorí, že mal štyroch bratov a sestry a celá rodina pozostávala pravdepodobne z najmenej siedmych detí, kde Ježiš bol najstarším zo súrodencov. „Prijímáme-li zrození z panny jako historickou skutečností a připustíme-li, že jeho sourozenci byli vlastními bratry a sestrami, dojdeme k závěru, že Ježíš byl Mariiným prvorozeným dítětem. I ti, kdo nepovažují vyprávění o narození u Matouše a Lukáše za

---

39 VERMES: Ježíšovo narození, 71-72.

40 VERMES: Ježíšovo narození, 72.

41 Porov. FLUSSER: Ježíš, 23-24.

historická, pripouští, že Ježíš mohl být nejstarším z rodiny.⁴² Při tomto tvrzení vychází z obyčejů zbožných Židů, kteří svého prvorozeného obetovali Bohu a kvůli tomu neváhali putovat do jeruzalémského chrámu.

O Jozefovi jako otce Ježíše už nehovoří počas jeho verejného účinkovania, čo dáva predpoklad, že zomrel ešte pred jeho krstom. Žil však, keď Ježíšovi bolo dvanásť rokov, o čom svedčí aj príbeh Lukáša o putovaní do Jeruzaléma.

Z tohto príbehu je známa ešte jedna zaujímavá skutočnosť. Ježíš je v ňom vykresľovaný ako veľmi vnímavý a múdry mladý muž. Flusser to dáva do kontextu vtedajšej doby. „Avšak prozkoumáme-li Ježíšovy výroky na pozadí dobového židovského učení, snadno zjistíme, že Ježíš zdaleka nebyl nevzdělaný. Orientoval se v Písmu i v ústním podání a věděl, jak toto dědictví využít. Jeho židovské vzdělání bylo nesrovnatelně větší než vzdělání svatého Pavla. [...] Za nepřímý důkaz, že Ježíš byl židovským učencem, se pokládá to, že ačkoli nebyl uznávaným zákoníkem, někteří jej oslovovali 'Rabi', 'můj učiteli/mistře'.“⁴³ V literatúre sa stretávame aj s názorom, že Ježíš bol iba prostým remeselníkom. Flusser s týmto nesúhlasí a znova sa odvoláva na židovskú tradíciu, kde zákonníci neboli iba suchopárnymi teoretikmi, ale požadovali, aby ich synovia sa vyučili obchodu i remeslu a mnohí z nich aj sami boli remeselníkmi. Za obzvlášť učených boli považovaní tesári. „Ježíš byl tesařem a(nebo) synem tesaře. To samo o sobě není důkazem Ježíšovy či Josefovi učenosti, ale bourá to převládající sladce idylickou představu o Ježíšovi jako naivním, přívětivém, prostém dělníku.“⁴⁴

---

42 FLUSSER: Ježíš, 26.

43 FLUSSER: Ježíš, 27-29.

44 FLUSSER: Ježíš, 30.

5. Udalosti umučenia a zmŕtvychvstania Ježiša z Nazareta

Kým budú pojednané jednotlivé udalosti Ježišových posledných dní, je namieste, aby boli v úvode spomenuté historické okolnosti. Smrť ukrižovaním Ježiša z Nazareta je nepopierateľným historickým faktom, ktorý dokazujú aj mimokresťanské pramene. V Ježišovej dobe boli platné dva právne systémy, na základe ktorých bol odsúdený na smrť. Geza Vermes ich popisuje vo svojej známej knihe o Ježišom umučení.⁴⁵ Rímsky provinciálny systém dával prefektovi plnú voľnosť pri rozhodovaní. Preto aj v Ježišom prípade „Pilát měl pravomoc jednat s ním s veškerou přísností římského práva poté, co byl Ježíš obviněn z neloajlnosti k císaři a státu. Běžným trestem za zločin pobuřování bylo ukřižování, které bylo vyhrazeno cizincům, tj. neřímským občanům, a také banditům a otrokům, a místodržitel osobně měl právo na takové zločince příslušný trest uvalit. [...] Jestliže byl Ježíš obviněn z revoluční činnosti a byl uznán vinným, měl Pilát právo dát ho ukřižovat. Dokonce byl povinen to učinit.“⁴⁶ Biblický právny systém bol oproti rímskemu zložitejší. Mal niekoľko stupňov. Spravodlivosť bola vykonávaná staršími u mestskej brány za prítomnosti verejnosti. Ďalej existovali profesionálni súdni úradníci, ktorí boli vyberaní kráľom a zvláštny tribunál z kňazov ako odvolací súd. Najvyšší tribunál tvorili levitskí kňazi v Jeruzaléme. Svedkovia boli prísne preverovaní a pri závažných činoch musela byť výpoveď viac ako jedného svedka. Biblia uvádza dvanásť zločinov, za ktoré bol vynesený trest smrti, v prípade náboženských prečinov to bolo ukameňovanie. Mišna, rabínsky zákonník, hovorí o troch typoch súdu: o miestnom, regionálnom a najvyššom. Miestny tribunál prejednával súkromné spory, regionálny riešil kriminálne záležitosti. Najvyšší súd (tiež nazývaný sandherin) sa nachádzal v Jeruzaléme a tvorilo ho 71 sudcov. „Šlo o více než tribunál, byl to senát židovského národa, jeho nejvyšší soudní, legislativní a správní instituce, tři v jedné. Kromě projednávání závažných kriminálních případů byl též zplnomocněn vyhlásit válku, změnit hranice Jeruzaléma a chrámu a především autoritativně vykládat mojžišský zákon.“⁴⁷ V starých židovských textoch je možné sa stretnúť so štyrmi druhmi trestov smrti: najčastejšie ide o ukameňovanie, potom sa ešte spomína upálenie, sťatie mečom a zadusenie. Ukrižovanie resp. poviesenie na kôl nasledovalo v niektorých prípadoch po ukameňovaní ako odstrašujúca praktika pre ostatných. Skutočné ukrižovanie však v dobe Ježiša už nie je doložené. Kríž bol symbolom rímskej nadvlády a veľmi často sa využíval práve v židovskej krajine. „Pro křesťany je

45 VERMES Geza: Ježišovo umučení, Praha – Litomyšl: Paseka 2005.

46 VERMES: Ježišovo umučení, 23.

47 VERMES: Ježišovo umučení, 28.

Ježišův kříž jedinečným fenoménem. Pro Žida z prvního století to byla tragická každodenní podívaná, ale z římského pohledu to byla bezvýznamná, nevyhnutelná, byť hrozná nutnost. Ukřižování bylo římskou specialitou a za ukřižované zástupy nesl odpovědnost Řím sám.⁴⁸

Následující podkapitoly sa bližšie venujú problematike Judášovej zrady, okolnostiam zatknutia a súdneho procesu s Ježišom, ako aj téme zmŕtvychvstania.

5.1 Zrada Ježiša a Judáš

Pinchas Lapide vo svojej knihe *Kdo byl vinen Ježíšovou smrtí?*⁴⁹ tematizuje otázku jej skutočného vinníka. Svoju úvahu uvádza tvrdením Paula Schenka, ktorý je presvedčený, že vinu za ukřižovanie Ježiša nesie výlučne židovský národ. Lapide sa snaží o rozkrytie či analýzu tohto paušálneho obvinenia. Vychádza pritom z charakteristiky či typológie Judáša Išariotského, ktorý je často nazývaný prototypom zla, zradcom par excellence a tým, ktorý za peniaze urobí čokoľvek. O takomto vnímaní osoby Judáša svedčia mnohé umelecké diela, ktoré sa dajú nájsť v priestoroch viacerých kresťanských sakrálnych pamiatok. Existuje snáď iba jedno známe umelecké dielo, ktoré vykresľuje túto postavu ako jedného z učeníkov. Jedná sa o obraz *Poslednej večere* od Leonarda da Vinci, kde je Judáš stvárnený ako pokladník učeníkov, ktorý má ich dôveru.

Meno Judáš pochádza z hebrejského Jehuda, čo znamená „Bohu vďaka“ a traduje sa od dôb, kedy Lea dala toto meno svojmu synovi. Toto meno neskôr prešlo na kmeň Juda a celú provinciu Judska. Neskôr sa objavuje aj v Novom zákone, ako meno Ježišových predkov, jedného z jeho bratov, ako damašský ochranca Pavla i ako významný jeruzalémsky židokresťan z Pavlovej doby. Biblistov však oveľa viac zamestnáva rozlíšenie mena Išariotský. Existuje šesť rôznych variant, ktoré sa dajú rozšírene interpretovať. Hebrejské Iš-Keriot znamená muž z Keriotu (obce v Judsku), v aramejskom jazyku sa dá v tomto mene nájsť koreň slova šakkara, čo znamená klamať a po jeho skomolení na Iskariot v gréčtine by mohlo znamenať falošného Žida. V latinčine by sa jednalo o slovo sicarius, čo je označenie skupiny zélotov. Lapide sa prikláňa tejto verzii prekladu Judášovho mena.

Lapide sa dotýka aj problematiky zrady a tridsiatich strieborných. Vidí tu

---

48 VERMES: *Ježíšovo umučení*, 33 – 34.

49 Informácie sú čerpané z: LAPIDE Pinchas: *Kdo byl vinen Ježíšovou smrtí?* Brno: CDK 1995.

paralelizmus s knihou Exodus (Ex 21, 32)⁵⁰ a knihou Zachariáš (Za 11, 12-13),⁵¹ ale podotýka, že v Ježišovej dobe už platidlo strieborných neexistovalo. Viac sa venuje problematike zrady, kde vychádza z etymológie tohto slova. Za kľúčové slovo považuje grécky výraz paradidómi, ktoré znamená „vydat“⁵². „Je to presne totéž sloveso, ktorého používa Pavel, aby popsal Ježišovu obet'. [...] Tak to stojí v listu Galatským, v podobnom znení i v Listu Rímanom a v Listu Efezským. Jidáš v podstate činiť jen to, čo činiť s Ježišom sám Bôh, jak je řečeno v Dopise Rímanom.“⁵³ Lapide vidí celé pašiové udalosti ako sled siedmych vydání. „Jidáš vydává Ježiše veleradě, velerada Pilátovi, Pilát Herodovi, Herodes zpět Pilátovi a ten jej vydáva svým legionářům, aby jej přibili na kříž, kde Ježiš umírá se slovy: Otče, do tvých rukou ODEVZDÁVÁM svého ducha (Lk 23, 46).“⁵⁴ V komparácii evanjelií sa Lapide zamýšľa nad celou hypotézou zradcovstva. Hovorí, že u Marka Ježiš nedáva najavo, kto z jeho apoštolov ho zradí, Matúš je už oveľa konkrétnejší, u Lukáša nie je jasné, či je identita zradcu jasná, evanjelista Ján nenechá nikoho na pochybách a jednoznačne označí Judáša. Lapide vidí v evanjeliách niekoľko nejasností. U synoptikov na rozdiel od Jána nie je Judáš prestúpený diablom. Ďalšia nejasnosť je v tom, že keď apoštol Ján vedel, kto je zradcom, prečo nič nepodnikol na zvrátenie tohto činu. Určitú odpoveď nachádza u Origena, ktorý píše, že Ježišova smrť bola nevyhnutná z hľadiska dejín spásy. Lapide toto zhrňuje v poznámke: „Z pohľadu čtvrtého evangelia tedy nebyla nehodou ani překvapením, nýbrž spíše plánovitou udalostí. V tomto smyslu také dáva janovský Ježiš Jidášovi bezprostředně po mytí nohou nenápadný pokyn, že nadešel okamžik pro jeho vydání: 'Co chceš (nebo máš) učinit, učiniť ihned!' (J 13, 27) Žádný rozruch. Bez diskusí a zdráhání následuje splnění předem určené role v rámci kosmického dramatu spásy. Slovy Skutků: 'Bôh však tímto způsobem vyplnil, co předem ohlásil ústy všech proroků, že jeho Mesiáš bude trpět.' (Sk 3, 18).“⁵⁴

Lapide uvažuje aj nad paralelou zrady Judáša a zaprenia Petra. Kladie otázku, prečo

50 „Jestliže býk potká otroka nebo otrokyni, dá majitel býka třicet šekelů stříbra jejich pánu a býk bude ukamenován.“

51 „Řekl jsem tedy: „Pokládáte-li to za dobré, vyplatěte mi mzdu; ne-li, nechte být. Tu mi odvážili jako mzdu třicet šekelů stříbra. Nato mi Hospodin řekl: „Hod' to tavičovi, tu nádhernou cenu, již mě ocenili.“ I vzal jsem těch třicet šekelů stříbra a hodil jsem je v Hospodinově domě tavičovi.“

52 Lapide tu odkazuje na niekoľko pasáží z Biblie. Pre ujasnenosť tohto citátu sú tu uvedené:

Ga 2, 20: „Nežijí už já, ale žije ve mně Kristus. A život, který zde nyní žijí, žijí ve víře Syna Božího, který si mne zamiloval a vydal sebe samého za mne.“

Rim 8, 32: „On neušetřil svého vlastního Syna, ale za nás za všechny jej vydal; jak by nám spolu s ním nedaroval všechno?“

Ef 5, 2: „a žijte v lásce, tak jako Kristus miloval nás a sám sebe dal za nás jako dar a obet', jejíž vůně je Bohu milá.“

LAPIDE: Kdo byl vinen Ježišovou smrtí?, 24.

53 LAPIDE: Kdo byl vinen Ježišovou smrtí?, 24-25.

54 LAPIDE: Kdo byl vinen Ježišovou smrtí?, 27.

jeden skutok je označovaný ako diabolský, prekliatia hodný a druhý je považovaný za ľudskú slabosť. Lapiide kladie dokonca odvážnu otázku, či je Judáš skutočnou postavou alebo len akýmsi konštruktom, ktorý sa hodil do príbehu, aby svetlo Ježiša bolo jasnejšie vykreslené. K tejto myšlienke ho privádza to, že u Pavla, ako najstaršieho novozákonného autora, nie je žiadna zmienka o Judášovi a dokonca sa hovorí o Dvanástich, pri tej najdôležitejšej udalosti, akou je zmŕtvychvstanie.⁵⁵ Dokonca nie je podľa neho ani jasné, čo mal Judáš prezradiť. „Ježiš se celé dny veřejně zdržoval v Jeruzalémě, obklopen svými učedníky a početnými příznivci. Nejenže byl ve městě znám; vyučoval také v chrámovém dvoře před tisíci obyvatel Svatého města. Sám Ježiš to potvrzuje ve všech třech synoptických evangeliích: 'Denně jsem sedával v chrámě a učil, a nezmocnili jste se mne.' (Mt 26, 55) K vypátrání jeho bydliště by sotva bylo zapotřebí zasvěceného člověka nebo tajného agenta.“⁵⁶ Na strane druhej uvádza Lapiide aj argumenty pre existenciu resp. historicitu Judáša Iškariotského. „Zaprvé: jeho zmizení v noci beze stopy – té noci, kdy byl Ježiš zatčen. Zde se shodují všechny spisy, i když udávají různé důvody. Zadruhé: Postava Jidáše byla pro prvotní křesťany příliš trapná, než aby si ji někdo z nich vymyslel.“⁵⁷ Podotýka, že nie je pravdepodobné, aby evanjelisti vymysleli legendu, ktorá by spochybňovala ich vlastnú kristológiu. Otázkou však zostáva motivácia Judáša k takémuto činu. Aj v tejto oblasti existuje obrovské množstvo hypotéz, Lapiide sa prikláňa k dvom z nich. „Někteří soudí, že Jidáše hnala jeho pýcha a ctižádost, aby Ježiše odstránil, když dospěl k přesvědčení, že on sám by mohl pracovat pro nebeské království účinněji. Jiným důvodem pro prchlivého Jidáše mohla být žárlivost na 'milovanéhi učedníka' Jana a na Petřův primát; v záchvatu hněvivé lásky Mistra zradil, ale když pak šlo do tuhého, litoval ukvapeného činu a oběsil se.“⁵⁸

4.2 Ježišovo zatknutie a proces

Z aktu zatknutia a procesu s Ježišom, nie sú k dispozícii žiadne úradné záznamy ani protokolované svedecké výpovede, aj napriek vysoko rozvinutým právnym systémom vtedajšej doby. Poznatky o týchto udalostiach sa môžu čerpať jedine z evanjelií. Pinchas

---

55 Ide tu o výpoveď z 1. listu Korintským: „Odevzдал jsem vám především, co jsem sám přijal, že Kristus zemřel za naše hříchy podle Písem a byl pohřben; byl vzkříšen třetího dne podle Písem, ukázal se Petrovi, potom Dvanácti.“ (1Kor 15, 3-5).

56 LAPIDE: Kdo byl vinen Ježišovou smrtí?, 32.

57 LAPIDE: Kdo byl vinen Ježišovou smrtí?, 36.

58 LAPIDE: Kdo byl vinen Ježišovou smrtí?, 37.

Lapide však upozorňuje, aby sa tieto evanjelia správne čítali. „Nejde jim o zpravodajstvá ani o střízlivou historiografii, nýbrž výlučně o svědectví víry.“⁵⁹ Chce, aby sa v evanjeliách videla ľudská ruka. Nepopiera však, že tieto evanjelia nie sú inšpirované. Snaží sa popísať atmosféru doby ich vzniku, teda rokov 70 – 100. Vidí štyri hlavné prúdy: „1. Jeruzalém ležel v troskách, židovský národ byl poražen, rozptýlen a v celém impériu trestán jako rebel a rušitel míru. 2. V Římske říši druhé poloviny 1. stol. bylo nebezpečné kázat židovského mesiáše, jenž podstoupil smrt na kříži jako buřič – 'nejpotupnější' způsob popravy, vyhražený podle římského práva rebelům v provinciích a uprchlým otrokům. 3. [...] Po zostření pronásledování mladé církve za Nerona, po vypuknutí židovské války, které padla za oběť po potlačení židovského povstání i mateřská církev v Jeruzalémě, potřebovalo nové náboženství zajistit toleranci ze strany římských úřadů, a tato potřeba rozhodujícím způsobem ovlivnila všechna opatření církevních vůdců. [...] 4. Při dnešním posuzování novozákonních pašiových zpráv nesmí být opomenut význam 'neronského traumatu' mladé církve. Šílený císař svalil na křesťany vinu za požár Říma, který sám rozpoutal nebo o něm přinejmenším věděl.“⁶⁰ Toto sú dôvody, prečo je Lapide presvedčený, že evanjelisti boli nútení k zredigovaniu svojich spisov, aby zabránili likvidácii mladej cirkvi zo strany Rímanov. Preto sú podľa neho Rímania vykreslení pozitívne a Židia negatívne.

Čo sa týka samotného konfliktu medzi Ježišom a predstaviteľmi židovskej správy, Vermes sa domnieva, že osudnou udalosťou bolo vyčistenie chrámu, ako o tom píše synoptici. Nedomnieva sa, že tu išlo o Ježišovu vzburu voči chrámovým rituálom ako takým, ale o spôsob, ako dať najavo svoju nespokojnosť voči iným praktikám, aké poznal zo svojho vidieckeho okolia. Kňazskí strážcovia zákona sa obávali neporiadku a hlavne možného násilného zásahu Rímanov. „Znepokojení nadšením obklopujícím Ježíše prý velekněží svolali radu. Ježišův úspěch byl považován za pravděpodobnou příčinu velkého vzrušení mezi lidem, jež nervózní, meče a kopí třímající Římané mohli omylem pokládat za známku hrozící vzpoury. Mohlo dojít k vojenskému zásahu s hroznými následky.“⁶¹ Vermes sa domnieva, že nebyť Judášovej zrady, tak by udalosti okolo Ježiša prebiehali až po židovskom sviatku Pesach, ale veleknazi sa jednoducho chopili príležitosti.

Pinchas Lapide ďalej rozoberá problematiku zatknutia Ježiša v Getsemane. So svojou typickou precíznosťou porovnáva všetky štyri evanjelia a hľadá v nich zhodné a nezhodné časti. Svoju komparáciu ukončuje vetou: „Ať už tomu bylo jakkoli, ze všech

59 LAPIDE: Kdo byl vinen Ježišovou smrtí?, 48.

60 LAPIDE: Kdo byl vinen Ježišovou smrtí?, 50.

61 VERMES: Ježišovo umučení, 40.

čtyř evangelií vyplývá, že zatčení Ježíše provedli Židé a Římané.⁶² Rovnakú metódu používa aj pri evanjelijnom popise procesu s Ježišom. Podotýka, že žiadny z apoštolov nemal možnosť sa tohto procesu zúčastniť, aj keď evanjelia popisujú, že do nádvorí veľkňaza sa dostal aspoň jeden z nich, ale proces na nádvorí neprebíhal. Evanjelisti popisujú celkový proces rôznym spôsobom, resp. rozoberajú otázky a odpovede, ktoré tam mohli padnúť. Lapide podáva po ich rozbere krátke zhrnutie: „Jedno je jisté: Podle žádného z evangelií se Ježíš nedopustil rouhání ve smyslu Ex 20, 7; Dt 5, 11 nebo Lv 24,16: Rouháním je vyslovení Nejsvětějšího jména Božího (tetragramaton) – což Ježíš nikdy neučinil. [...] Pokud se sám označoval jako Mesiáš nebo Syn Boží, nebylo to žádné rouhání, vždyť 'Syn Boží' je běžné starozákonní synonymum pro 'zbožného Žida'.“⁶³

David Flusser si kladie otázku, či sa vôbec a akým spôsobom konalo zasadanie veľ rady, ktoré by Ježíša odsúdilo na smrť. „Jan o tom nic neví a v celém Lukášovi – nejen v popisu pašijí – není o rozsudku nejvyššího soudu ani zmínka. První, kdo pozměnil původní zprávu, byl Marek. Pokusil se vylíčit soudní zasedání, na němž byl vynesena rozsudek. Matouš pak svou zprávu opřel o Marka.“⁶⁴ Příčinou zatknutia Ježíša Nazaretského je aj podľa Flussera jeho slovo o zborení chrámu, ktoré pravdepodobne povedal pri vyčistení chrámu od obchodníkov, a potreba veľkňazov zistiť, či je to pravda. Už toto samotné slovo bolo dostačujúcim dôvodom pre vydanie Rímanom, ale navyše tu existovala aj povest' o Ježišovom mesiášskom poslaní. Zo strany Rímanov bolo každé mesiánske hnutie potlačované. „Proto velekněz Ježíše vyzval – aby si ještě jednou pojistil, že se toho pochybného štváče zbaví – 'Jsi-li Mesiáš, pověz nám to.' Ježíš odpověděl: 'Od této chvíle bude Syn člověka sedět po pravici Moci Boží' (Lk 22, 69).“⁶⁵ Tento výrok podľa názoru Flussera veľkňaz správne pochopil, keď vyhodnotil, že touto odpoveďou sa Ježíš prihlásil k mesiášstvu. „Proto Kaifáš řekl: 'Nač ještě potřebujeme svědectví, vždyť jsme to slyšeli z jeho úst.' (Lk 22, 71).“⁶⁶ Po tejto udalosti ešte sa konalo jedno zasadanie a až potom bolo definitívne rozhodnuté, že Ježíš a jeho prípad sa predá rímskym úradom a predvedie sa pred Piláta. Flusser sa snaží opísať nasledujúce udalosti asi ako pravdepodobne mohli prebiehať v chronologickom slede. Ježíš stál pred Pilátom, ktorý mu položil priamu otázku, či je židovským kráľom. „Prameny praví, že Ježíš odpověděl: 'Ty sám to říkaš. (L 23,3). To je vše, co se nám dochovalo.“⁶⁷ Ako Galilejčan musel byť ešte

62 LAPIDE: Kdo byl vinen Ježíšovou smrtí?, 53.

63 LAPIDE: Kdo byl vinen Ježíšovou smrtí?, 60.

64 FLUSSER: Ježíš, 124.

65 FLUSSER: Ježíš, 129.

66 FLUSSER: Ježíš, 130.

67 FLUSSER: Ježíš, 138.

poslaný k Herodesovi Antipovi, ale ani pri jeho výsluchu Ježiš nepodáva žiadnu odpoveď, a preto je poslaný späť k Pilátovi. Takto bola zabezpečená formálna stránka prípadu. Podľa Flussera v tej dobe boli v rímskom väzení okrem Ježiša ešte minimálne traja židovskí väzni, ktorí patrili medzi povstalcov proti Rímu a podieľali sa na teroristickom akte. Najdôležitejším medzi nimi bol Barabáš. Povinnosťou rímskeho miestodržiteľa bolo dať ho ukrižovať, a ak tak urobí v čase židovských sviatkov, dá navyše najavo tvrdú ruku Ríma. Poprava ľudového hrdinu však mohla viesť s veľkou pravdepodobnosťou k nepokojom a existovala tam obava, že by mohlo dôjsť aj k pomste za smrť Barabáša. Tomu by sa dalo predísť podľa mienky veľkňazov, keby Barabáš zostal nažive. Miestodržiteľova amnestia z príležitosti židovských sviatkov sa tak stala удаosťou, z ktorej chceli vytážiť obidve strany, teda Pilát i veľkňazi. „V tomto 'králi Židů' nevidel Pilát veľké nebezpečí pro impérium a doufal, že podobně ani Židé neshledají pádný důvod pro jeho poravu. Když ho propustí, bude moci ukrožovat Barabáše. Ale vložili se do toho velekněží; dav miloval Barabáše, bojovníka za svobodu. V tu chvíli bylo pro velekněze snadné postavit se na stranu obyvatelstva. Nakonec byl přijat návrh na omilostění Barabáše (Mk 15,11).“⁶⁸ Pilátovi bolo jasné, že keď nebude ukrižovaný Barabáš, bude musieť nechať ukrižovať Ježiša. Aj napriek tomu ešte urobí jeden pokus, aby sa presadila jeho vôľa. Márne. Flusser sa domnieva, že Ježiš bol vydaný Pilátovi bez rozsudku a takisto sa v žiadnych prameňoch neuvádza Pilátov rozsudok smrti nad Ježišom. „Zdá se tedy, že Ježíšovu tragickému konci nepředcházel výrok pozemského soudce. Byl to prostě výsledek ošklivé souhry zájmů, poznamenané vzájemnou nenávisťou a brutalitou. Zdánlivě to nemělo nic společného s člověkem Ježíšem a jeho případem.“⁶⁹

5.3 Ježišovo zmŕtvychvstanie

Podľa Pinchasa Lapide nie je problematika zmŕtvychvstania v židovstve cudzím pojmom.⁷⁰ Hebrejská biblia pozná niekoľko druhov „zmeny stavu“ a uvádza ich v súvislosti s Eliášom, Saulom a Enochom ako aj tri vzkriesenia či znovuoživenia, ktoré Boh spôsobil prostredníctvom prorokov. Ide o syna vdovy zo Sereptu, ktorého oživil Eliáš, o syna Šuménčanky, ktorému navrátil život Elizeus a o neznámeho muža, ktorý ožil potom,

68 FLUSSER: Ježiš, 140.

69 FLUSSER: Ježiš, 141.

70 Informácie k tejto podkapitole sú čerpané z: LAPIDE Pinchas: Auferstehung. Ein jüdisches Glaubenserlebnis, Stuttgart, München: Calwer, Kösel, 1977.

čo sa dotkol ostatkov mŕtveho Elízea.⁷¹ „Vo všetkých troch prípadoch sa jedná o telesné vzkriesenia, o ktorých sa podáva správa s veľavravnou vecnosťou, pričom zdá sa, že žiaden z prípadov nenarazil na nedôverčivosť v Izraeli, ani nevedol k nejakým neprirodzeným následkom v ďalšom živote vzkriesených.“⁷² Rabínska literatúra uvádza rovnako viacero znovuoživení, ktoré sa udiali zázračnou mocou židovských učiteľov.

Zbožných Židov od nepamäti zamestnávala otázka, čo sa stane s človekom po jeho smrti. Tieto úvahy sa zintenzivňovali hlavne v časoch prenasledovania, obzvlášť v makabejskej dobe. Znamenali isté útočisko a nádej na vykúpenie z útľaku. Podstatným teologickým momentom bola viera, že Hospodin je vládcom nad životom a smrťou; presvedčenie o Božej spravodlivosti, ktorá skôr či neskôr, otvorene alebo skryte, bude vyjavená a nádej, že na konci vekov všetky Hospodinove zaslúbenia sa splnia. Toto bolo podstatným prvkom resp. samozrejmosťou viery každého zbožného Žida. Náuka o vzkriesení z mŕtvych sa v židovstve potvrdila relatívne neskoro, čo sa vysvetľuje racionálnosťou prístupu ku zvykom okolia. „Na rozdiel od mystických kultov Egypta, Grécka a prednej Ázie, ktoré takisto verili v zmŕtvychvstanie, neobsahuje v sebe mágiu, mystiku, mirakulizmus a zdĺhavé pohrebné rituály, ktoré často skĺzli do uctievania mŕtvych.“⁷³ Podľa židovského chápania, keďže je Hospodin najspravodlivejší a najmilosrdnejší, nemôže byť smrť na tomto svete koncom všetkého. Toto podčiarkla skúsenosť Židov z obdobia makabejských vojen, kedy malá skupina Makabejcov, ktorí ako prví boli pevne presvedčení o zmŕtvychvstaní, dokázali premôcť presilu nepriateľov a znovu ustanoviť nezávislosť Izraela. To dalo dôležitý impulz k tomu, že sila viery v onen svet primäla k zlepšovaniu života na tomto svete na základe vernosti Písmu.

Čo sa týka celkovej problematiky zmŕtvychvstania je potrebné rozlišovať medzi saducejmi a farizejmi. Saduceji, „táto konzervatívna kňazská elita, ktorej vplyv bol takmer výhradne obmedzený na Jeruzalém, bola teocentrická vo svojom učení, aristokratická vo svojom chápaní sveta a pedantne literaristická vo svojom chápaní Písma: čo išlo nad doslovný význam slova v Biblii, platilo pre nich ako nezlučiteľné s Písmom. A pretože

---

71 Porov. 1Kr 17, 17-24, 2Kr 4, 18-37, 2Kr 13, 20-21.

72 LAPIDE: Auferstehung, 22.

Originálny text: „In allen drei Erweckungen handelt es sich um leibliche Auferstehung, über die mit bedeutsamer Nüchternheit berichtet wird, wobei kein einziger Fall auf Unglauben in Israel gestoßen zu sein noch zu irgendwelchen übernatürlichen Folgen im Weiterleben der Auferstandenen geführt zu haben scheint.“

73 LAPIDE: Auferstehung, 26.

Originálny text: „Ungleich den Mysterienkulten Ägyptens, Griechenlands und Vorderasiens, die auch an eine Auferstehung glaubten, ist sie frei von Zauberei, Mystik, Mirakulismus und langwierigen Begräbnisriten, die häufig in Totenverehrung entarteten.“

zmŕtvychvstanie nie je v hebrejskej Biblii nikde výslovne spomenuté, je nimi odmietané.⁷⁴ Naopak farizeji patrili k tým, ktorí verili vo vzkriesenie z mŕtvych. Táto skutočnosť je opísaná aj v Skutkoch apoštolov, kedy Pavol stojí pred židovskou veľradou a vnáša do nej rozkol práve v tejto otázke.⁷⁵ Dodnes je viera vo vzkriesenie u Židov prítomná. V pravdách viery Maimonida, ktoré sú súčasťou synagogálnej liturgie sa hovorí: „Verím plným presvedčením, že sa udeje vzkriesenie mŕtvych v čase, v ktorom bude mať Stvoriteľ zaľúbenie.“⁷⁶ Zbožný Žid túto skutočnosť vyznáva aj v ďalších modlitbách (napr. pred jedlom, v rannej modlitbe sabatu, v dennej modlitbe), ale hlavne sa o tom hovorí v kadiši tj. v modlitbe za mŕtvych. „Toto takmer svetonázorové presvedčenie o budúcom vzkriesení všetkých a možnom predchádzajúcom vzkriesení Hospodinom omilostených jednotlivcov, bolo predpokladom veľkonočného vyznania apoštolov, ktorých viera, tak ako aj ich Majstra, bola silno ovplyvnená farizejským zmýšľaním.“⁷⁷ Ak by boli apoštoli saducejmi, znamenalo by pre nich ukrižovanie Ježiša koncom všetkých nádejí. Tým, že verili vo vzkriesenie, dali základ celej veľkonočnej viere. „Bezpodmienečne nutným základom ich spoločného presvedčenia bolo, že tento život, napriek všetkým súženiam a sklamaniam, nie je bez zmyslu; teda aj ich milovaného Majstra ani v smrti neopustil Boh Izraela.“⁷⁸

Kresťania a Židia majú teda spoločnú vieru v zmŕtvychvstanie. Vyvstáva tu však logicky otázka, čo tieto dve skupiny v otázke Ježišovho zmŕtvychvstania rozdeľuje. Asi najvýstižnejšie to vyjadril katolícky teológ Clemens Thoma, ktorého cituje aj Pinchas Lapide: „Pre židovských znalcov Písma nebolo zmŕtvychvstanie dôkazom Ježišovho mesiášstva, pretože pre nich myšlienka zmŕtvychvstania nebola spojená s mesiášskou spásnou nádejou.“⁷⁹

74 LAPIDE: Auferstehung, 29.

Originálny text: „Diese konservative Priesterelite, deren Einfluß fast ausschließlich auf Jerusalem beschränkt blieb, war theozentrisch in ihrer Lehre, aristokratisch in ihrer Weltauffassung und pedantisch literaristisch in ihrem Schriftverständnis: Was über den buchstäblichen Wortsinn der Bibel hinausging, galt ihnen als schriftwidrig. Und da die Auferstehung der Toten nirgends in der hebräischen Bibel ausdrücklich erwähnt wird, wurde sie von ihnen abgelehnt.“

75 Porov. Sk 23, 6-8.

76 LAPIDE: Auferstehung, 32.

Originálny text: „Ich glaube mit voller Überzeugung, daß eine Auferstehung der Toten zu der Zeit stattfinden wird, die dem Schöpfer wohlgefallen wird.“

77 LAPIDE: Auferstehung, 33.

Originálny text: „Diese gleichsam weltanschauliche Gewißheit einer künftigen Auferstehung aller und einer möglichen vorherigen Auferstehung einzelner, von Gott begnadeter Menschen, war die Vorbedingung für den Osterglauben der Jünger, deren Glaubenswelt, wie die ihres Meisters, weitgehend pharisäisch geprägt war.“

78 LAPIDE: Auferstehung, 33.

Originálny text: „Die unverzichtbare Grundlage ihrer gemeinsamen Zuversicht, daß dieses Leben, allen Qualen und Enttäuschungen zum Trotz, nicht zur Sinnlosigkeit bestimmt war, also ihr geliebter Meister auch im Tode nicht vom Gott Israels verlassen worden sei.“

79 LAPIDE: Auferstehung, 95.

Originálny text: „Für jüdische Schriftgelehrte war das Zeugnis der Auferstehung kein Beweis für die

6. Kresťanský pohľad na udalosti narodenia a smrti Ježiša

Ako je všeobecne známe, kresťania a židia nezdierajú totožný pohľad na osobu Ježiša Nazaretského. V predchádzajúcej časti bol tematizovaný prístup súčasných židovských teológov. V tejto kapitole bude ozrejmene kresťanské resp. katolícke vnímanie danej problematiky. Podkapitoly sa postupne venujú Ježišovmu rodokmeňu, panenstvu Márie a veľkonočným udalostiam.

6.1 Ježišov rodokmeň

Tejto problematike sa venujú evanjelia podľa Matúša a Lukáša, ako to už bolo vyššie spomenuté. Matúš písal pre cirkevnú obec, ktorá pozostávala z veľkej časti zo židokresťanov, Lukáš sa obracia viac na pohanokresťanov. Keďže Matúš predpokladá znalosť židovského prostredia, znamená to aj istú obtiaž v ponímaní jeho posolstva. „Mnohé souvislosti, otázky a narážky, které byly pro židokresťanské čtenáře na základě jejich výchovy v tradicích Izraele samozřejmé, můžeme opravdu pochopit a rozumět jim teprve po pomalém vcítění do myšlenkového světa palestinského židovství na přelomu času.“⁸⁰ Obidva rodokmene menujú najdôležitejších predkov Ježiša – Abraháma a Dávida, ale nie je možné ich úplne zharmonizovať, pretože sa v nich vyskytujú rozdiely. „Musíme tedy předpokládat, že v žádnem z rodokmenů nemáme před sebou rodovou tradici domu Ježíšova, nýbrž uměleckou kompozici z doby prakřesťanství (na což poukazuje skutečnost, že obě genealogie mají jako základ schématu číslo sedm: Lukášův rodokmen zahrnuje 11x7 generací, Matoušův rodokmen 3x14, tzn. 3x2x7 rodů).“⁸¹ Tým, že Lukáš sleduje rodovú líniu až po Adama, je znakom toho, že písal pre pohanokresťanov, teda nie iba pre potomkov Abraháma tj. Židov. „Lukáš vložil tedy Ježíšův 'rodokmen' do svého evangelia tak, aby pomocí něj znázornil abstraktní pravdu, která byla pro něho z teologických důvodů velmi důležitá. Pohled na Ježíšův rodokmen před začátkem jeho veřejného působení by měl všem ujasnit, že tento Ježíš, o kterém bude podávána tak podivuhodná zpráva, je jedním z mnoha Adamových dětí! Je ve stvořitelské souvislosti se všemi lidmi –

Messianität Jesu, weil bei ihnen der Auferstehungsgedanke nicht mit der messianischen Heilserwartung verknüpft war.“

80 LIMBECK Meinrad: Evangelium sv. Matouše, in: Malý stuttgartský komentář, Nový Zákon I, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996, 10.

81 LIMBECK, op. cit. 17.

při vší zvláštnosti svého početí a narození.⁸² Rovnako Matúš má na zreteli istý teologicky zámer, nejde mu o historickú presnosť. Rodovou symetriou chce vyjadriť plánovaný priebeh dejín. Podľa neho dejiny Izraela „[...] nebyly neuspořádaným, bezplánovitým průběhem náhod, nárbrž byly plánovaně vedenými dějinami, na jejichž konci stojí Ježíš jako Mesiáš. On je zřejmě cílem dějin Davidova domu.“⁸³ Zmienka pohanských žien u Matúša obracia pohľad na otvorenosť dejín Izraela, kde pohania a Židia sa majú viazať na osobu Ježiša, aby sa týmto spôsobom vytvorila jeho cirkev.

6.2 Panenstvo Márie

Toto je asi najspornejšia skutočnosť medzi kresťanstvom a židovstvom. Argumenty židovských teológov sú uvedené vyššie, kresťanský pohľad je asi najvýstižnejšie zhrnutý v Katechizme katolíckej cirkvi (KKC). Cirkev vyznáva, že Ježíš bol počatý v lone Márie iba mocou Ducha svätého, bol počatý bez mužského semena. Je to znamenie, že ide skutočne o Božieho Syna, ktorý prišiel na svet v ľudskom tele. Evanjelia považujú panenské počatie za Božie dielo, ktoré presahuje akékoľvek chápanie a akúkoľvek ľudskú možnosť. Je to naplnenie slov proroka Izajáša.⁸⁴ KKC sa dotýka aj výčítiek o nedôveryhodnosti počatia bez mužského pričinenia a pochybností, či sa nejedná len o legendy a teologické konštrukcie. Hovorí: „Véra v panenské početí Ježíše narazila na prudký odpor, posměch nebo nepochopení od nevěřících, židů i pohanů: nebyla tedy nijak motivována pohanským bájeslovím nebo nějakým přizpůsobením dobovým názorům. Smysl této udalosti je dostupný jen pohledu víry, která ji vidí v oné 'vnitřní souvislosti, jež spojuje navzájem všechna tajemství', v celku Kristových tajemství, od vtělení až po jeho velikonoční tajemství.“⁸⁵ Cirkev uznáva skutočné a trvalé Máriino panenstvo, ktoré bolo posvätené Ježišovým narodením a priznáva jej titul Aeiparthenos, vždy Panna. Ježíš je jej jediným dieťaťom, jej materstvo sa však vzťahuje na všetkých ľudí. Jej panenstvo je znamením jej viery a jej bezvýhradnej odovzdanosti do Božej vôle.⁸⁶

V Lukášovom evanjeliu nachádzame príbeh o zasľúbení Ježišovho narodenia, ktorý stojí v kontexte príbehu o Jánovi Krstiteľovi. „Mariino dítě není pouze jako Jan 'velké před Pánem', ale 'bude veliké', není jen naplněno Duchem svatým od mateřského lůna, ale je

82 LIMBECK, op. cit. 18.

83 LIMBECK, op. cit. 19.

84 Porov. KKC 496-497

85 Porov. KKC 498

86 Porov. KKC 499-506

dokonce Duchem svatým stvořeno.⁸⁷ Počatie dieťaťa v Márii má zázračný pôvod vo všemohúcnosti Boha, v jeho stvoriteľskej moci a moci zasahovať do dejín. Anjelské navštívenie „nelze odvodit z antických pohanských představ o božském zplození králů, hrdinů a polobohů, ačkoli je třeba vzít na vědomí přípravné paralely třeba v egyptském kultu o božském duchu nebo o Filóna Alexandrijského († kolem 50 po Kr.) v jeho alegorickém výroku o panenském početí velkých mužů Božích. Víra v panenské početí Mesiáše, Božího Syna, nebyla helénistickému židovstvu ani tehdejšími mysterijními náboženstvími cizí, takže se právě v tomto pojetí víry nabízela možnost misijního navázání jak u Židů, tak u pohanů.“⁸⁸

To, že pre cirkev je Máriino panenstvo konštitučným prvkom, je možné vidieť aj z Dogmatického listu pápeža Leva I. proti Eutychovi z roku 449. Pápež v ňom píše: „Bol počatý zo Svätého Ducha v lone panenskej matky, ktorá ho porodila práve tak bez porušenia svojho panenstva, ako ho aj bez porušenia panenstva počala. [...] Prichádza na svet novým narodením: neporušené panenstvo, ktoré nepoznalo žiadostivosť, mu pripravilo telo. Pán prijal od matky prirodzenosť, nie však vinu. Aj keď je narodenie nášho Pána Ježiša Krista, ktorý sa narodil z panenského lona, zázračné, predsa jeho prirodzenosť nie je nepodobná našej.“⁸⁹

Význam Márie je patrný aj z ďalšej mariánskej dogmy, ktorá bola vyhlásená pápežom Píom IX. v roku 1854, ktorý prehlásil, že „Matka Boží byla od prvního okamžiku své existence uchráněna poskvrny dědičné viny, a to kvůli předzvěděným zásluhám Božího Syna“.⁹⁰ Táto dogma bola vyhlásená na základe ľudovej mariánskej úcty, teda z impulzu zdola, nie z impulzu teológov.

6.3 Veľkonočné udalosti

Veľkonočné tajomstvo kríža a zmŕtvychvstania je stredobodom kresťanstva. Boží plán spásy bol splnený raz a navždy výkupnou smrťou Ježiša Krista, Božieho Syna. Ježišovo utrpenie sa konalo v konkrétnej historickej podobe, bol zavrhnutý staršími, veľkňazmi a učiteľmi Zákona, aby bol vydaný pohanom, ktorí ho ukrižovali.

87 MÜLLER Paul-Gerhard: Evangelium sv. Matouše, in: Malý stuttgartský komentár, Nový Zákon I, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996, 10.

88 MÜLLER, op. cit., 32.

89 NEUNER Josef, ROOS Heinrich: Viera Cirkvi v dokumentoch jej magistéria. Trnava, Dobrá kniha 1995, 102-104.

90 POSPÍŠIL Ctirad Václav: Výročí mariánskeho dogmatu, in: Teologické texty 5 (2004) 210.

Už na počiatku Ježišovej verejnej činnosti existovala dohoda medzi niektorými farizejmi a prívržencami Herodesa, že bude usmrtený. Bol obviňovaný z toho, že je posadlý zlým duchom, že sa rúha a falošne prorokuje. Mnohým v Izraeli sa zdalo, že Ježiš jedná proti poslušnosti Zákonom v celej úplnosti jeho písomných predpisov, proti ústrednému významu jeruzalemského chrámu a proti viere v jediného Boha.⁹¹

Náboženský predstavitelia Jeruzaléma neboli zajedno, ako sa zachovať k Ježišovi. Na jednej strane sa vyhrážali jeho nasledovníkom vylúčením, na strane druhej prevládala obava, že Rímania kvôli Ježišovi zničia ich sväté mesto a národ. Preto padol návrh Kajfáša, aby radšej zomrel jeden za ľud, ako by mal trpieť celý národ. Veľrada prehlásila, že Ježiš je hodný smrti ako rúhač, preto ho vydala Rímanom s obvinením z politickej vzbury a veľkňazi navyše vykonávali na Piláta nátlak, aby Ježiša odsúdil na smrť. Ježišov proces bol z historického hľadiska veľmi komplikovaný. Cirkev však podčiarkuje tú skutočnosť, že Židia nie sú kolektívne zodpovední za Ježišovu smrť, aj keď by zvolanie „Jeho krev ať padne na nás a na naše deti“ (Mt 27, 25) mohlo toto evokovať. Dôrazne o tom hovorí aj dokument 2. vatikánskeho koncilu *Nostra Aetate*, ktorý uvádza, že Židia nesmú byť označovaní ani za zavrhnutých Bohom, ani za prekliatych. Pôvodcami Ježišovho utrpenia sú všetci hriešnici. „Je jasné, že mnohem větší vinu mají ti, kteří často upadají do svých hříchů. Jelikož naše viny přivedly Ježíše k popravě na kříži, pak ti, kteří se utápějí v nepravostech, znovu křijují svými hřichy Božího Syna ve svých srdcích, nakolik v nich přebývá, a uvádějí ho v posměch. Je třeba přiznat, že náš vlastní zločin v tomto případě je větší než ten, kterého se dopustili Židé.“⁹²

Ježišova smrť patrí k tajomstvu Božieho plánu. Nejde tu však iba o pasívne vykonávanie dopredu daného scenára. Nedá sa ani tvrdiť, že Judáš bol iba vykonávateľom svojho predurčenia. „O Jidášovč činnosti nemáme žádné zprávy od očitých svědků. Náš nejstarší křesťanský pramen, apoštol Pavel, se o Jidášovi vůbec nezmiňuje. Proto jsou naším nejranějším zdrojem novozákonní evangelia.“⁹³ Iné pramene o ňom sa nedochovali, resp. existuje iba málo utržkovitých informácií, založených na ústnom podaní. Judáš je vykresľovaný ako stereotypný Žid, ako popierač Boha a Kristov vrah a zradca. „V jediném zdroji nazvaném po něm, v Jidášově evangeliu, je zase zobrazen jako ideální gnostik. Ale Jidášovo evangelium hlásá gnostické pojetí světa a našeho místa v něm a vzpomínky na Jidáše používá na podporu tohoto pojetí.“⁹⁴ Badatelia sú jednotní v tom, že Judáš patril

91 Porov. KKC 571-576.

92 Porov. KKC 595-598.

93 EHRMAN Bart D.: *Ztracené evangelium Jidáše Iškarjotského. Nový pohled na zrádce a zrazeného*, Knižní Klub, 2007, 196.

94 EHRMAN, op. cit., 197.

k Dvanástim. Často kladené otázky sa dotýkajú hlavne jeho zrady a jeho smrti. Podľa Judášovho evanjelia je dôvodom zrady „umožniť Ježišovi uniknúť ze smrteľného tela a vrátiť sa do oblasti Ducha. Jenže táto zpráva bola sepsána až celé stoly po týchto udalostiach gnostikom, ktorý považoval vysvobozenie z tohoto materiálneho sveta za to najväčšie, čo si len lze predstaviť, a vyprávěl svůj příběh o Ježíši a Jidášovi ve světle své vlastní víry.“⁹⁵ Iná interpretácia hovorí, že „jen chtěl, aby byl Ježíš odklizen z cesty, protože i on se obával nepokojů, a nepřál si, aby při nich přišel Ježíš – nebo učedníci – k úhoně. Možná, že neočekával, že předání Ježíše autoritám povede k jeho odsouzení k smrti, ale jen se domníval, že Ježíše zadrží k výslechu, zjistí, že nemá žádné politické motivy, a propustí ho jako dalšího proroka, který si dělá pro budoucnost veliké naděje.“⁹⁶

Nech je so zradou Judáša už akokoľvek, jedno je isté. Ježíš slobodne obetoval svoj život. Kristova smrť je jediná a definitívna obeť, ktorou sa dovršuje definitívne vykúpenie ľudí. Tajomstvo Kristovho vzkriesenia je skutočnou udalosťou, spojenou s historicky zistenými úkazmi.⁹⁷ Kresťanská tradícia trvá na tvrdení, že sa jedná o historickú a transcendentnú udalosť. Pinchas Lapide to naopak posúva do roviny viery. „Lebo v tom, čo sa kedysi stalo „na tretí deň“ v Jeruzaléme, ide v konečnom dôsledku o skúsenosť viery, ktorá – ako i samotný Boh – sa nedá dokázať, dá sa iba veriť.“⁹⁸ Svedkami zmŕtvychvstalého sú apoštolovia, viera prvotných kresťanov je založená na svedectve konkrétnych ľudí. „Po takových svedectvích není možné vysvětlovat Kristovo zmŕtvychvstání mimo fyzický řád a neuznat je jako historickou skutečnost. Z faktů vyplývá, že víra učedníků byla podrobená radikální zkoušce tím, že jejich Mistr trpěl a zemřel na kříži, jak jim to sám předem oznámil. Otřes vyvolaný utrpením Páně byl tak veliký, že učedníci (alespoň někteří z nich) neuvěřili hned zprávě o zmŕtvýchvstání.“⁹⁹ Kristovo vzkriesenie je transcendentným zásahom Boha do stvorenia a do dejín. Tri božské osoby v ňom pôsobia spoločne a zároveň prejavujú svoju vlastnú originalitu. Vzkriesenie je splnením zaslúbení Starého zákona i samotného Ježiša za jeho pozemského života, je potvrdením pravdy o Ježišovom božstve a je základom nášho budúceho vzkriesenia.¹⁰⁰

---

95 EHRMAN, op. cit., 225.

96 EHRMAN, op. cit., 225.

97 Porov. KKC 639.

98 LAPIDE: Auferstehung, 9.

Originálny text: „Denn in dem, was 'am dritten Tage' einst in Jerusalem geschah, geht es letzten Endes um eine Gotteserfahrung, die, wie Gott selbst, ins Unbeweisbare weicht, um sich nur dem Glauben zu erschließen.“

99 Porov. KKC 639-643.

100 Porov. KKC 647-655.

7. Záver

Pohľad židovských exegetov nás uvádza hlbšie do dobovej problematiky. Oni sa snažia všetky udalosti vykresliť v danom časovom kontexte a v kontinuite židovskej tradície. Keďže kresťanstvo stavia na židovských základoch, panuje medzi exegetmi obidvoch náboženstiev veľká zhoda, čo sa týka historických daností. Rozdiely je badať hlavne v interpretácii konkrétnych udalostí. Židovskí exegeti sa snažia konsekventne držať historickej interpretácie, kresťanskí exegeti dávajú väčšiu váhu teologickej interpretácii. Dôležité je upozorniť, že pohľady na danú problematiku nemajú konfrontačný charakter, ich základom je snaha o dialóg a vzájomné obohatenie.

Čo sa týka udalostí okolo narodenia Ježiša Nazaretského sú zrejmé niekoľké rozdiely. Židovská interpretácia rodokmeňov smeruje k tomu, aby sa položila otázka skutočného otcovstva Ježiša. Ich exegéza smeruje viac k potvrdeniu ľudského otca. Argumentom je uvádzanie mena Jozefa, ako aj jeho poverenie dať Ježišovi meno, čo pre nich znamená uznanie skutočného otcovstva. V prípade ponímania Božieho synovstva sa kresťanská a židovská interpretácia rozchádza. Pre kresťanov je Boh skutočným otcom Ježiša, Jozef je iba jeho pestúnom. Židia vidia synovstvo v duchovnom zmysle, kedy každý zbožný Žid má právo sa nazývať Synom Hospodina. V tomto zmysle uznávajú aj Ježišovo Božské synovstvo.

Najväčším rozdielom v exegéze je Máriino panenstvo. Židovskí autori toto v žiadnom prípade nepripúšťajú. Argumentujú hlavne problémom celkového prekladu výrazov, ktoré označujú panenstvo a svojou skúsenosťou so židovskou praxou. Pripúšťajú iba to, že Ježiš je prvorodeným synom Márie, preto by sa aj dalo istým spôsobom hovoriť o jej panenstve pri počatí, ale vylúčujú možnosť trvalého panenstva. Sú presvedčení, že Jozef a Mária mali veľkú rodinu, uvádzajú dokonca sedem detí, a interpretácia, že sa nejedná o pokrvné príbuzenstvo Ježiša sa im zdá za nepravdepodobnú, aj z hľadiska veľkého významu rodiny v židovstve. Aj keby nejaký židovský teológ zoberal do úvahy všetky argumenty kresťanského nazerania, aj tak v ňom prevládne pragmatický pohľad a snaha vysvetliť všetko na základe racionálneho uvažovania. Otázka viery hrá v tomto smere skôr druhoradú úlohu.

Udalosti okolo smrti a zmŕtvychvstania Ježiša sú v obidvoch prípadoch podobne interpretované. Zhoda medzi židmi a kresťanmi je vo spoločnej viere vo vzkriesenie, teda aspoň čo sa týka učenia farizejskej vetvy judaizmu. Rozdiel je iba v nazeraní na osobu Ježiša. Židovská tradícia nepripúšťá, že je on prisľúbeným mesiášom a preto nechce ani

pripustiť, že by vo veľkonočných udalostiach vtedajšej doby išlo o zmŕtvychvstanie mesiáša. Ich tradícia a ich interpretácia Písma takúto skutočnosť neberie na zreteľ.

Veľkou témou je osoba Judáša Iškariotského a jeho rola pri zatknutí Ježiša. Najbežnejším obrazom, s ktorým sa stretávame, je poukazanie na Judáša ako na prototyp zlého Žida, pretože to bol práve on, ktorý zradil Ježiša a má hlavný podiel na jeho ukrižovaní. Je veľmi obtiažne nájsť konkrétne historické dokumenty, ktoré by bližšie popisovali úlohu Judáša v celkovom procese s Ježišom. Kresťanská i židovská tradícia sa zhodujú na tom, že tento muž je s veľkou pravdepodobnosťou skutočnou historickou postavou. Ale otáznymi zostávajú pohnútky Judáša pre svoj čin. Ani objavené Judášovo evanjelium nevlievajú do tohto problému potrebné svetlo.

Asi tou najdôležitejšou zhodou v otázke viny či neviny Židov na ukrižovaní Ježiša je v oboch prístupoch odmietanie kolektívnej viny. V tomto je katolícka tradícia veľmi konsekventná a podčiarkuje to aj koncilnými dokumentami. Pre kresťanov sú udalosti okolo ukrižovania Ježiša interpretované teologicky, ako priamy spásny zásah Boha Otca do dejín ľudstva. Židovská interpretácia sa viac opiera o historický pohľad a pripúšťa, že v prípade Ježiša došlo k viacerým pochybeniam, prihliadalo sa oveľa viac na politický rozmer jeho pôsobenia ako na jeho osobu a poslanstvo, ktoré chcel svojím životom dokázať.

Veľmi prínosným faktom je skutočnosť, že ako kresťania, tak aj židia sa snažia o hľadanie spoločného a nie toho, čo nás rozdeľuje. Vzájomne si môžeme nastavovať zrkadlo, diskutovať o našich pohľadoch a navzájom si dávať podnety na reflexiu. Osoba Ježiša Nazaretského by nám mala byť vzorom.

Zoznam literúry

DREXLEROVÁ Alžběta: Já a Ty. O křesťanství, židovství a jejich vzájemných vztazích, Praha: Společnost křesťanů a Židů, 2007

EHRMAN Bart D.: Ztracené evangelium Jidáše Iškariotského. Nový pohled na zrádce a zrazeného, Knižní Klub, 2007

FLUSSER David: Ježíš, Praha: Oikoymenh, 2002

FLUSSER David: Jesus, Reinbeck bei Hamburg: Rowohlt, 1968

KRAUS Wolfgang (ed.): Christen und Juden: Perspektiven einer Annäherung, Gütersloh: Gütersloher Verl.-Haus, 1997

LAPIDE Pinchas: Auferstehung. Ein jüdisches Glaubenserlebnis, Stuttgart, München: Calwer, Kösel, 1977

LAPIDE Pinchas: Ist das nicht Josephs Sohn? Jesus im heutigen Judentum, Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus Gerd Mohn, 1983

LAPIDE Pinchas: Kdo byl vinen Ježíšovou smrtí?, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1995

LAPIDE Pinchas, LUZ Ulrich: Der Jude Jesus. Thesen eines Juden, Antworten eines Christen, Düsseldorf und Zürich: Patmos Verlag GmbH & Co. KG, Benziger Verlag, 2000

NEUNER Josef, ROOS Heinrich: Viera Cirkvi v dokumentoch jej magistéria. Trnava, Dobrá kniha, 1995

RENDTORFF Rolf: Christen und Juden heute. Neue Einsichten und neue Aufgaben. Neukirchen-Vluyn: Neukirchener Verlag, 1998

RYŠKOVÁ Mireia: Doba Ježíše Nazaretského. Historicko-teologický úvod do Nového zákona, Praha: Karolinum, 2008

VERMES Geza: Die Geburt Jesu. Geschichte und Legende, Darmstadt: Primus Verlag, 2007

VERMES Geza: Ježíšovo narození. Historie a legenda, Praha – Litomyšl: Paseka, 2009

VERMES Geza: Ježíšovo umučení, Praha – Litomyšl: Paseka, 2010

BIBLE, Písmo svaté Starého a Nového zákona, včetně deuterokanonických knih, Český ekumenický překlad, Česká biblická společnost, 2005

DOKUMENTY II. Vatikánského koncilu, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002

Katechismus katolické církve, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002

Malý stuttgartský komentář, Nový zákon I, Evangelium sv. Matouše, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996

Malý stuttgartský komentář, Nový zákon I, Evangelium sv. Lukáše, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996

Teologické texty 5 (2004)

Bibliografická citace

Ježiš v recepcii súčasných židovských teológov Davida Flussera, Gezu Vermesa a Pinchasa Lapide [rukopis] : Bakalárska práca / Magdaléna Hovancová; vedoucí práce: doc. PhDr. Mireia Ryšková, Th.D.. -- Praha, 2011. -- 38 s.

Anotace

Bakalárska práca „Ježiš v recepcii súčasných židovských teológov Davida Flussera, Gezu Vermesa a Pinchasa Lapide“ nahliada do židovskej exegézy evanjelií, popisuje zhody a rozdiely v ich interpretácii a snaží sa o nájdenie jej významu pre kresťanskú exegézu. Pohľad židovských exegetov nás uvádza hlbšie do dobovej problematiky, udalosti sú vykresľované v danom časovom kontexte a v kontinuite židovskej tradície. Keďže kresťanstvo stavia na židovských základoch, panuje medzi exegetmi oboch náboženstiev veľká zhoda, čo sa týka historických daností. Rozdiely je badať hlavne v interpretácii konkrétnych udalostí. Židovskí exegeti sa snažia konsekventne držať historickej interpretácie, kresťanskí exegeti dávajú väčšiu váhu teologickej interpretácii.

Klíčová slova

Ježiš, exegéza, židovstvo, kresťanstvo

Abstract

Bachelorthesis "Jesus in the reception of the contemporary Judaic exegetes David Flusser, Geza Vermes and Pinchas Lapide" looks Jewish exegesis in the gospels, describes the conformity and differences in interpretation and seeks to find its relevance to Christian exegesis. View of Jewish exegetes introduces us deeper into contemporary issues, events are rendered in the context of time and continuity of Jewish tradition. Since Christianity built on Jewish foundations, there is between the two religions exegetes good agreement as to the historical daností. Differences are mainly seen in the interpretation of particular events. Jewish exegete trying to stick resolutely historical interpretation, Christian exegete give greater weight to theological interpretation.

Keywords

Jesus, exegesis, Judaism, Christianity

Počet znaku (včetně mezer): 90 410